

Glava III

DEJSTVA BRIGADE U LETO 1944.

Zajedničke i koordinirane operacije Saveznika u prvoj polovini 1944. godine dale su krupne rezultate. Na istočnom frontu Crvena armija je izbila na liniju: Narva — Čudsko jezero — Velikije Luki — Vitebsk — Mogiljev — Lavov — Jaši — Kišinjev i nastavila veliku ofanzivu na Zapad. U Italiji su anglo-američke armije probile nemačku odbranu na srednjim Apeninima i 4. juna zauzele Rim. Dva dana kasnije izveden je desant u Normandiji. Nemačka i njeni sateliti su se nalazili u veoma teškom položaju.

Balkan i na njemu jugoslovensko ratište dobili su u strategijskoj perspektivi zaraćenih strana vanredno veliku važnost. Narodnooslobodilačka vojska se pripremala za konačno oslobođenje zemlje, a svojom snagom od 12 korpusa sa oko 40 divizija i većim brojem samostalnih brigada, odreda i bataljona i operacijama postala je, u izvesnom smislu, spona između fronta Crvene armije na Istoku i anglo-američkog fronta u Italiji. Po zamisli Vrhovnog komandanta, za prodor u Srbiju, Operativna grupa divizija (2. proleterska, 5. i 17. udarna divizija) prikupljena u dolini Lima trebalo je da upadne u Srbiju i ovlada sektorom Kopaonika, Golije i Javora; 1. proleterski korpus (1. proleterska i 6. lička proleterska divizija) iz rejonu Pljevalja da izbije na Zlatibor i srednji tok Kolubare; 12. udarni korpus (16. i 36. udarna divizija) iz istočne Bosne da proдре u rejon Medvednika i Suvobora; 11. i 28. udarna di-

vizija iz rejona Zvornika imale su da pređu Drinu i izbiju na sektor Krupnja.¹

U jeku ofanzive NOVJ u leto 1944. godine, 6. i 7. vojvodanska brigada, 1. i 2. sremski odred i Jurišni bataljon Glavnog štaba Vojvodine vodili su u Sremu oštre i neprekidne borbe sa neprijateljem u periodu njegove protivofanzive »žitni cvet«; napadali su njegove posade i kolone, transportne i druge objekte; vezali su za sebe znatne snage neprijatelja i na taj način olakšavali dejstva naših divizija u njihovom prodoru kroz Srbiju.

1. BORBE BRIGADE U PERIODU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE »ŽITNI CVET«

Razbijanje neprijateljske ofanzive u maju na jugoistočni deo Srema, stalan pritisak na glavne neprijateljske komunikacije u Sremu, česti napadi naših jedinica na neprijateljske posade, kolone, saobraćaj i veze u neposrednoj blizini jakih garnizona, nateralo je neprijatelja da planira novu ofanzivu protiv naših snaga i u isto vreme da opljačka i izvuče žetvu. Plan za uništenje partizanskih snaga napravljen je tako da se ofanziva izvodi, od 14. juna do 6. avgusta 1944, u četiri prostorno i vremenski odvojene faze. Za ovu ofanzivu angažovane su sledeće snage: delovi 13. SS »Handžar-divizije«, 7. domobranske sremske brigade, 606. nemačkog puka za osiguranje železničkih pruga, nemačkog 1, 2. i 3. policijskog puka »Hrvatske«, vazduhoplovni školski puk, 1. i 18. policijski bataljon, 6. ustaški bataljon i druge manje snage, ukupno jačine oko 15.000 ljudi.²

Po predviđenom planu već 10. juna 1944. godine te snage su počele da se prikupljaju i grupišu u mestima oko Fruške gore: Petrovaradin, Beočin, Čerević, Susek, Neštin, Dipša, Vizić, Erdevik, Calma, Mandelos, Veliki Radenci,

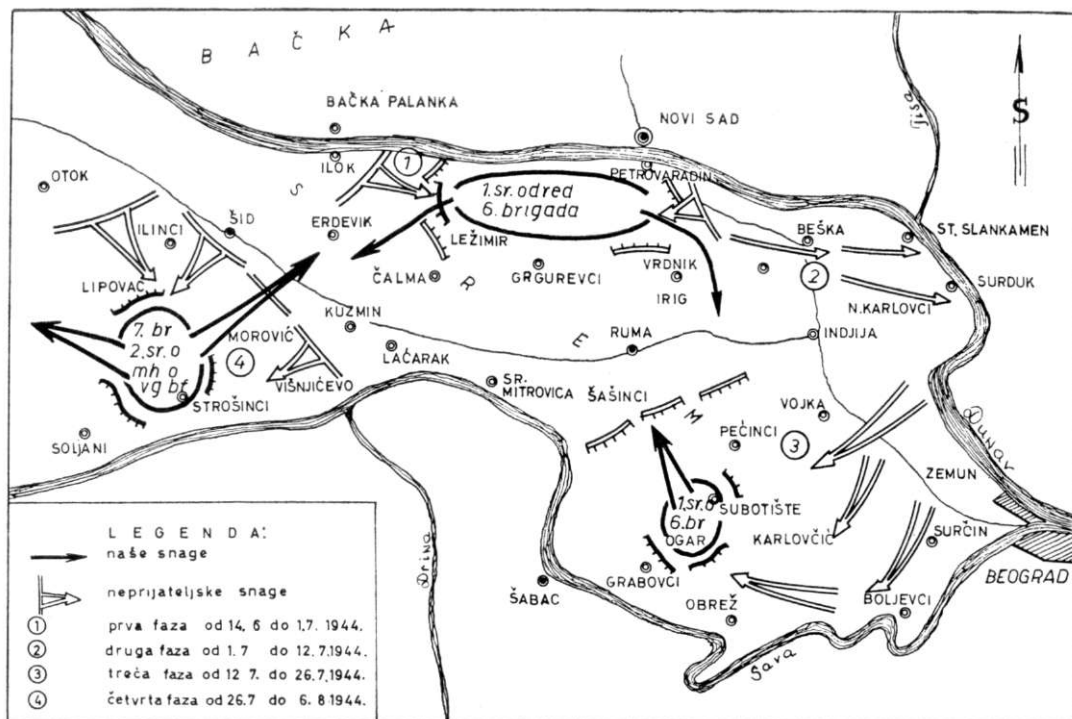
¹ Žarko Atanacković, Srem u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji, str. 486.

² Arhiv VII. kut. 1991, br. reg. 1/1; kut. 1992, br. reg. 3/4; kut. 213, br. reg. 15/5; kut. 40-c, br. reg. 51/2, 67/2; kut. 76-a, br. reg. 3/2—35/2; kut. 153-c, br. reg. 12/2; kut. 60, br. reg. 7/1; kut. 213, br. reg. 19/2.

Stejanovci i Vrdnik, sa zadatkom da najpre napadnu naše jedinice na Fruškoj gori. Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Vojvodine, koji se sa 6. brigadom, jednim bataljonom 1. sremskog odreda, nekim svojim jedinicama i ustanovama Komande sremskog područja našao u Fruškoj gori saznao je blagovremeno za namere neprijatelja preko jednog uhvaćenog špijuna, pa je štabu 6. brigade i 1. sremskom odredu dao zadatak da se sa jedinicama izvuku iz Fruške gore u Bosutske šume, a potom da 2. sremskim odredom razviju široku aktivnost na ostalim područjima Srema i napadaju neprijateljske posade, kolone i transporte.

Na osnovu takvog naređenja Glavnog štaba Vojvodine štab 6. brigade sa svojim 2. i 3. bataljonom prebacio se na teren Bosutskih šuma, gde se već nalazio njegov 1. bataljon. U Fruškoj gori ostao je samo jedan bataljon 1. sremskog odreda razvučen od Starog Divoša do Rakovca, sa zadatkom da obezbedi izvlačenje i sklanjanje pod zemlju ustanova Glavnog štaba, Komande sremskog područja i komande mesta Irig i Sremska Mitrovica.

Već 14. juna 1944. godine počeo je napad neprijatelja na naše snage u Fruškoj gori. Neprijateljska istočna grupa, jačine oko 5.000 vojnika, kretala se celom širinom Fruške gore od linije Irig — Sremska Kamenica, da bi tog dana dostigla liniju Vrdnik — Rakovac. Butradan, 15. juna produžila je pokrete u streljačkom stroju i izbila na liniju Beočin — Jazak, gde se ukopala i ostala sve do završetka ofanzive. Zapadna neprijateljska grupa, jačine oko 4.000 vojnika, krenula je sa linije Sid — Ilok i do 15. juna izbila na liniju Stari Divoš — Susek. Iako bez borbe, neprijatelj je vrlo sporo napredovao. Kretao se vrlo oprezno, očekujući svakog momenta sudar sa našim jačim snagama za koje je on računao da su četiri do pet puta brojnije nego što su stvarno bile do povlačenja iz Fruške gore. Da bi postigao postavljeni cilj, uništenje partizana na Fruškoj gori, neprijatelj je pretresao stopu po stopu i u vremenu od 14. do 22. juna prešao teren od Starog Divoša-Suseka do linije Jazak — Beočin. Tu se spojio sa istočnom grupom koja je očigledno postavljena u zasedu sa zadatkom da sačeka naše snage koje bi gonjene od zapadne grupe naletele na rovove

Neprijateljska ofanziva »Kornblume« (»žitni cvet«), juni—avgust 1944. godine

i vatru istočne grupe. Oprezno i sporo kretanje neprijatelja iskoristio je 1. bataljon 1. sremskog odreda, koji je, uz nekoliko zaseda i prepada na manje neprijateljske grupe, uspeo da se probije iz okruženja i da mu se zabaci za leđa, izgubivši pri tom samo 6 boraca.³

Pred izvlačenje svojih jedinica iz Fruške gore štab 6. brigade je ostavio obaveštajnog oficira sa tri vojnika da prati situaciju na terenu i dostavlja izveštaj štabu brigade. Pošto je on izvestio da se na prostoriji zapadno od drumu Ležimir — Sviloš ne nalazi neprijatelj, štab brigade je 22. juna u ovaj rejon uputio svoj 2. bataljon sa zadatkom da na sebe privlači neprijateljske snage. Njegova pojava u Fruškoj gori pada u isto vreme kada se neprijateljska zapadna grupa spojila sa istočnom grupom. Iznenađna pojava naših jedinica u pozadini neprijatelja prisilila ga je da ponovo izvrši pretres terena koji je već smatrao očišćenim od partizana. Ta dejstva 2. bataljona 6. brigade u pozadini neprijatelja olakšali su položaj ustanova Glavnog štaba Vojvodine i njegovih delova koji su pred početak ove ofanzive smestili u baze pod zemljom. No, i pored toga, neprijatelj je uspeo da otkrije neke baze i u njima pronade oko 80.000 metaka, 2 minobacača, nešto mina, nekoliko šatora i arhivu, dok je zarobio 62 novomobilisana borca komande mesta Sremska Mitrovica i 30 komande mesta Irig, a 7 iz sanitetskog kursa pri Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine. Poginuo je i šef sanitetskog odseka Dušan Dronjak Don i šef sanitetskog slagališta Anaf Frida Dunja. 2. bataljon 6. brigade izgubio je nekoliko boraca, koji su prilikom patroliranja nailazili na zasede neprijatelja, a zatim i jedan puškomitraljez i jednu radio-stanicu.⁴

Da bi sprečio kretanje naših snaga iz Bosutskih šuma za Frušku goru i jugoistočni Srem neprijatelj je 23. juna zaposeo u zapadnom delu Srema liniju Vrčić (6 kilometara jugoistočno od Kuzmina) — Jelisavetin kanal — železničku komunikaciju i drum Kuzmin — Kukujevci — Šid i Sid — Ilok. U isto vreme u istočnom delu Srema za-

³ Arhiv VII, kut. 1993, br. reg. 4/7; kut. 39, br. reg. 15/1—1; kut. 213, br. reg. 19/2; kut. 1991, br. reg. 1—1/1; kut. 1993, br. reg. 2/7.

⁴ Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 4/4; kut. 213, br. reg. 9/1, 19/2; kut. 1991, br. reg. 1/1.

poseo je kanal Jarčinu od reke Save kod Jarka do sela Putinaca na železničkoj komunikaciji Beograd — Zagreb. Tada je nastavio ofanzivu, od 1. do 12. jula, na severoistočni Srem i Podunavlje. Pretres ovog dela Srema svodio se na pljačku i maltretiranje stanovništva, jer na ovoj teritoriji nije bilo naših jedinica.

Neposredno posle završetka prve faze neprijateljske ofanzive na Frušku goru i prenošenja njenog težišta u Podunavlje, Glavni štab NOV i PO Vojvodine naredio je štabu 6. brigade da se sa brigadom odmah prebaci sa terena Bosutskih šuma na Frušku goru i oslanjajući se na nju vrši svakodnevno pritisak na neprijateljski saobraćaj i posade na celoj teritoriji Srema, a naročito na Fruškoj gori da bi skrenula pažnju neprijatelju na sebe, pošto je njegova propaganda širila lažne vesti kako je Fruška gora očišćena od partizana.

Za vreme svog boravka u Bosutskim šumama brigada je izvodila akcije na neprijateljski saobraćaj i na manje posade. Uoči 2. jula, kada je formirana 7. vojvođanska brigada, 1. bataljon 6. brigade otišao je u njen sastav. Dotadašnji 2. bataljon 6. brigade postao je 1. bataljon, a 3. bataljon — 2. bataljon. Novi 3. bataljon formira se od jedne ojačane čete iz 2. sremskog odreda i boraca 1. i 2. bataljona i prištapskih jedinica brigade. Pošto je 1. bataljon već bio na Fruškoj gori od 22. juna, to je 2. bataljon 6. brigade dobio zadatak da noću 5/6. jula probije nemačke položaje na liniji Gibarac — Bačinci i da se vrati u Frušku goru u sastav brigade. Za taj proboj izvršene su temeljite pripreme i formirane jurišne grupe sa automatskim naoružanjem i bombama. Posle kratkotrajne i žestoke borbe jurišne grupe i bombaška odeljenja otvorile su prolaz koji je bataljon brzo proširio i omogućio prebacivanje prištapskih jedinica i komore. U ovom okršaju neprijatelj je pretrpeo gubitke od 3 ranjena i 1 zarobljenog vojnika. Zaplenjen je 1 teški mitraljez i 2.000 metaka. Naši gubici su bili 1 poginuo i 1 zarobljen. Koliko se neprijatelj zapaničio od ovog proboja vidi se i po jednom izveštaju iz tih dana u kome piše: »Oko 2.000—3.000 naoružanih komunisti pokušalo je probiti se iz Fruške gore u smeru juga, pa su na železničkoj pruzi Gibarac — Bačinci (6 kilometara

jugoistočno od Sida) od nemačke vojske razbijeni. Od Nemaca 3 ranjena i 1 nestao. Gubici komunista nepoznati».⁵

Radi prebacivanja u Frušku goru iz donjeg dela Srema 1. četa 1. bataljona dobila je zadatak da taj pokret izvede odmah. U to vreme počela je treća faza ofanzive »žitni cvet« na jugoistočni deo Srema, pa je neprijatelj delom snaga blokirao sve prelaze preko železničkih, drumskih, rečnih komunikacija i kanala Jarčina. U selima Ogar i Donji Tovarnik nalazili su se delovi 1. sremskog odreda, koji su takođe imali nameru da krenu za Frušku goru. Znajući za početak ofanzive i blokadu svih prelaza štabovi su napravili plan da jedinice zajedno krenu. 1. četa 6. brigade stavljena je u prethodnicu cele kolone, koja je bila veoma brojna i mešovitog sastava. Pored naoružanih boraca u koloni se nalazilo nenaoružanih dobrovoljaca, a zatim zarobljenih Italijana i komore. 1. četa 1. bataljona 6. brigade, ojačana puškomitraljescima i iz ostalih jedinica, krenula je na čelu kolone noću 6/7. jula. Komandir i zamenik komandira čete dogovorili su se da svaki uzme pod svoju komandu po jedan vod i da budu neprekidno u tesnoj vezi, naročito prilikom prelaza preko blokiranih terena. Već pri prelazu preko železničke komunikacije Ruma — Šabac kod sela Buđanovci došlo je do manje borbe, neprijatelj je brzo proteran. Međutim, to je bilo upozorenje neprijateljskim snagama na Jarčini da se kreće naša kolona prema njima. Po dolasku na 700—1.000 metara ispred Jarčine komandir čete razvio je četvu u strelce i uzeo pod svoju komandu desnokrilni vod sa dva puškomitraljeza, a svom zameniku dao levokrilni vod, takođe sa dva puškomitraljeza. Vodovi su krenuli prema mestu koje je bilo predviđeno za proboj. Neprijatelj je primetio pokrete naših jedinica, jer ih je posle proboja preko pruge Ruma — Šabac i očekivao, pa je odmah počeo osvetljavati teren raketama. Na svaku pojavu rakete streljački stroj bi zastao i prillegao, zatim hitno nastavljao nastupanje prema neprijateljskim utvrđenjima na Jarčini. Kada se streljački stroj već približio njegovim položajima neprijatelj je otvorio vatru iz teškog mitraljeza. Streljački stroj se za kratko vreme zaustavio i otvorio snažnu vatru po neprijateljskim

⁵ Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 106. str. 256; t. 1, knj. 17, dok. 161. str. 611.

položajima. Već posle nekoliko mina i uz snažnu i jednovremenu vatru celokupnog naoružanja četa je krenula na juriš i energičnim naletom odbacila neprijatelja otvorivši prolaz i ostalim snagama. Nastavljajući pokret ka Fruškoj gori naša kolona se ubrzo našla pred novom preprekom na pruzi Beograd — Zagreb između železničke stanice Voganj i Sremska Mitrovica. Pre dolaska na prugu sa udaljenosti 500—600 metara naša prethodnica je javila da se primećuju neprijateljske patrole na pruzi gde treba kolona da prođe. Komandir čete je naredio da se otvori snažna vatra iz automatskog naoružanja. Nemci su se u paničnom bekstvu povlačili ka železničkoj stanici Voganj i iz bunkera pripucavali na našu kolonu dok je ona prelazila prugu. U toj borbi ubijeno je 9 Nemaca, a zaplenjeno 1 mitraljez, 1 minobacač, 2.000 metaka, 7 pušaka i druga oprema. Naši gubici su bili 1 mrtav i 2 ranjena.⁶

Odmah po dolasku u Frušku goru, dve čete 1. bataljona 6. brigade napale su 7/8. jula na posadu bunkera na železničkoj pruzi Vrdnik — Ruma u rejonu Pavlovaca. Posadu je sačinjavalo 18 vojnika nemačkog stražarnog bataljona. U dvočasovnoj borbi neprijatelj nije mogao biti uništen, pa su se naše čete povukle uz gubitke od 2 mrtva i 1 ranjenog.⁷ A već 9. jula su 1. bataljon 6. brigade i 1. bataljon 1. sremskog odreda napali delove 1. bataljona 1. ustaške i 7. domobranske posadne brigade na pustari Grabovačko brdo (Mandeloška pustara). Ta pustara isturena sasvim pod Frušku goru bila je stalna smetnja za normalan život i rad naših jedinica na Fruškoj gori. U vezi s tim Glavni štab Vojvodine naredio je štabu 6. brigade da ispita brojno stanje i naoružanje neprijatelja u tom objektu i da predloži kako da se likvidira njena posada. Štab brigade je taj zadatak poverio štabu 1. bataljona. Prema obaveštajnim podacima utvrđeno je da je pomenuta pustara obezbeđena jakim snagama i utvrđenjima koja ne bi mogao napasti i savladati jedan bataljon. Međutim utvrđeno je da svaki dan sa pustare ide grupa stražara po sledovanje u Sremsku Mitrovicu, tako da je prilikom razrade plana za napad uzeto u obzir da je moguće izve-

⁶ Zbornik, t. 1, knj. 8, str. 257, 323, 324.

⁷ Isto, str. 256, 324; Zbornik, t. 1, knj. 17. str. 612.

sti napad na neprijatelja po danu u momentu kada deo straže napusti pustaru.

Napad 1. bataljona 6. brigade obezbeđivao je 1. bataljon 1. sremskog odreda u zasedi na drumu pustara Grabovac — Sremska Mitrovica sa zadatkom da napadne grupu neprijateljskih vojnika koja kreće sa pustare prema Mitrovici po sledovanje. Zaseda je uspešno izvršila svoj zadatak. Napadnuta neprijateljska grupa, ne pokušavajući da pruži otpor, počela je da beži prema Sremskoj Mitrovici, Mandelosu i Calmi. Kada su čuli borbu grupe još jedna grupa vojnika napustila je pustaru i pošla joj u pomoć. Ovo je bio povoljan momenat za početak napada 1. bataljona 6. brigade na oslabljenu posadu na pustari. Dve čete 1. bataljona su posle kratke minobacačke pripreme otpočele sa napadom na pustaru. Neprijateljska posada, iako oslabljena sa 60—65 vojnika, pružila je žilav otpor. Posle tri časa otpora stigla im je pomoć iz obližnjih garnizona Calme i Sremske Mitrovice. Naši bataljoni su se tada povukli. U međuvremenu jedna desetina neprijateljskih vojnika koja je bila u pratnji kola kada je došlo do borbe pokušala je da pobegne kroz selo Mandelos, gde je bila na obezbeđenju 1. četa 1. bataljona 6. brigade. Zapaničena desetina nije bila u stanju da pruži neki organizovan otpor, već je za kratko vreme bila zarobljena od boraca naše čete. U svim tim borbama neprijateljski gubici iznosili su 23 mrtva, 8 ranjenih i 14 zarobljenih. Zaplenjen je 1 puškomitraljez.⁸ Gubici brigade i odreda bili su 8 ranjenih boraca.

Ubrzo posle ove akcije, noću 10/11. jula, 6. brigada i 1. sremski odred napali su jako utvrđenu nemačku posadu u Calmi. Posadu su sačinjavali jedna četa 812. bataljona 606. nemačkog puka, jedna četa gestapovaca i oko 100 naoružanih meštana. Pored rovova i manjih utvrđenja na periferiji, u centru sela se nalazilo nekoliko jako utvrđenih objekata: crkva, škola i opština. U proceni situacije štab brigade je sasvim ozbiljno uzimao u obzir mogućnost brze intervencije neprijateljskih garnizona iz Rume i Sremske Mitrovice koji neće mirno posmatrati da im bude uništen jedan jaki garnizon ispod same Fruške

^d Zbornik, t. 1, knj. 8, str. 256 i 257; t. 1, knj. 17, str. 612.

gore. Zbog toga je štab brigade postavio 1. bataljon 1. sremskog odreda na obezbeđenje od Rume, a 2. bataljon 6. brigade na obezbeđenje od Sremske Mitrovice. Po planu napada 1. bataljon 6. brigade počeo je napad tačno u 24,00 časa. Čete su brzo ovladale spoljnom odbranom sela koju su sačinjavali naoružani meštani i preneli borbu u dubinu sela oko utvrđenja crkve, škole i opštine. Jedna četa je prodrla do kafane u blizini crkve koja je dominirala nad ostalim objektima. Crkva sa tornjom i prozorima, pretvorenim u puškarnice i povezanim saobraćajnicama i bunkerima sa ostalim utvrđenjima i objektima, činila je stub unutrašnje odbrane. Sa crkvenog tornja i iz bunkera mitraljesci su tukli duž ulica i otežavali napredovanje naših četa ka centru sela. Četa koja je već izbila do ovih utvrđenja nije mogla dalje da napreduje, niti je snagom svog naoružanja mogla da savlada žilavog neprijatelja. Prateći situaciju i preduzimajući mere da olakša izvršenje zadatka i pomogne uspeh svoje 1. čete, štab bataljona je usredsredio vatru iz celokupnog naoružanja na crkveni toranj i bunker. Za kratko vreme bio je direktnim pogotkom iz »džon-bula« pogoden neprijateljski mitraljez u bunkeru. Jedan vod 1. čete 1. bataljona uspeo je da zaobiđe i sieda neprijatelja da napadne utvrđenje. Neprijatelj se uporno i žilavo branio, pa je štab brigade oko 4.00 časa ujutro doneo odluku da se prekine sa daljim napadima i da se jedinice povuku. Pa ipak, napad na Čalmu, i pored toga što uporište nije zauzeto, imao je velikog odjeka među fašističkim vojnicima i nemačkim stanovništvom iz Calme i ostalih mesta gde su oni živeli. Neprijateljski gubici iznose 19 mrtvih, 8 ranjenih i 9 zarobljenih vojnika. Naši gubici 3 lakše ranjena druga. Zaplenjeno je 9 vojničkih i 4 civilne puške.⁹

Posle neuspeha u prvoj fazi svoje ofanzive »žitni cvet« na Frušku goru neprijatelj je odlučio da odmah nakon čišćenja jugoistočnog Srema iznenadnim napadom ponovo pročisti teren Fruške gore. U tom cilju su formirane dve borbene grupe. Prva borbena grupa jačine oko 4.000 vojnika (606, 3. policijski i vazduhoplovni puk) došla je zadatak da od pravca Rume — Bešenova — Beše-

⁹ Zbornik, t. 1, knji. 8, str. 257—324; Zbornik, t. 1, knj. 17, str. 601.

novački Prnjavor napadne naše snage, odbaci ih na sever i da ih u sadejstvu sa posadama Vrdnika, Petrovaradina i Beočina okruži i uništi u rejonu Crveni Cot — Latenka. Druga borbeno grupa jačine 2.000 vojnika (1. policijski puk i druge jedinice) od pravca Sida i Mitrovica — Divoš da napadne i uništi naše snage koje se nalaze zapadno od drumu Mitrovica — Divoš.

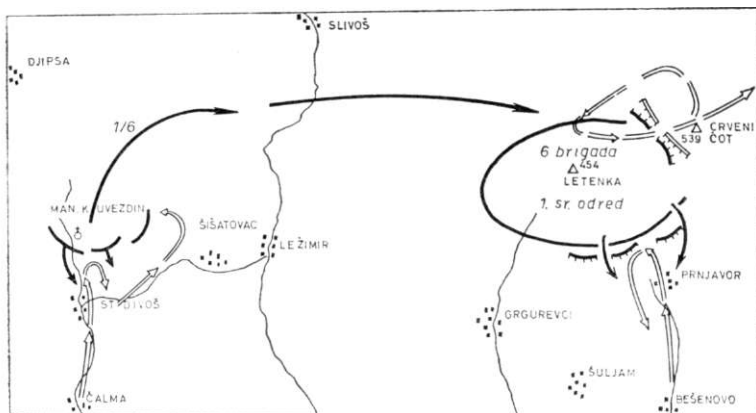
Od naših jedinica i ustanova u Fruškoj gori (na području Hajdučki breg i Venac) našli su se 6. brigada sa svojim 2. bataljonom i prištapskim jedinicama, štab 1. sremskog odreda sa 1. bataljonom, delovi Komande sremskog područja, komandi mesta Irig i Mitrovica, bolnički kurs, oko 150 ranjenika, nekoliko političkih radnika i dosta naroda iz okolnih sela. 1. bataljon 6. brigade krenuo je 16. jula vencom Fruške gore sa 300 novih boraca u pravcu Starog Divoša da bi ih odatle prebacio za Bosut-ske šume. U toku noći 16/17. jula bataljon se zadržao u rejonu Biklav kod šumarske kuće severno od sela Stari Divoš.

Štab 6. brigade u toku 16. jula nije dobio nikakve podatke na osnovu kojih bi zaključio da se priprema neki iznenadni napad na Frušku goru, pa je normalan život u logoru tekao i 17. jula. Nešto posle 6 časova prva neprijateljska grupa od pravca Rume — Bešenova i Bešenovačkog Prnjavora napala je iznenadno delove 2. bataljona 6. brigade sa namerom da ih uništi i u prvom naletu upadne duboko u šumu. Štab brigade odmah naređuje štabu bataljona da raspoređi jedinice na liniji Paprenja — Veternjača (severno od Šuljma), zaustavi neprijatelja i onemogući mu dalji prodor u šumu. Za to vreme, dok je 6. brigada posedala te položaje stigao je kurir iz štaba 1. sremskog odreda i obavestio o napadu neprijatelja i na pravcu Crveni Cot. Štab 6. brigade predložio je štabu 1. sremskog odreda da deo njegovih snaga hitno posedne položaje prema Crvenom Čotu i spreči prodor neprijatelja preko Crvenog Čota u pozadinu 2. bataljona 6. brigade. Štabovima brigade i odreda bilo je sasvim jasno da neprijatelj namerava koncentričnim napadom s juga, severa i istoka da okruži naše snage, ali se nije znala situacija na zapadnom delu Fruške gore. Štab 6. brigade šalje hitno kurira u Štab 1. bataljona sa zadatkom da se ba-

taljon vrati u sastav brigade. Međutim, tog jutra oko 5 časova patrole 1. bataljona 6. brigade koji se zatekao u rejonu Biklav primetile su pokret jačih neprijateljskih snaga prema selu Divoš. Odmah potom štab bataljona izdao je naređenje komandirima četa da posednu položaje i to: 1. četa zapadno od Divoškog drumu, 2. četa divoški put i istočno od njega, jedan vod 3. čete postavljen je na venac Fruške gore, drugi vod prema Sišatovcu, a treći vod zadržan je kao rezerva bataljona. Mitralsko odeljenje sa teškim mitraljezom postavljeno je da zatvori pravac od manastira Kuveždina ka šumi. U međuvremenu je neprijatelj iz Divoša razvijen u streljački stroj već podišao položajima bataljona. Po dolasku na blisko odstojanje zasut je snažnom i iznenadnom vatrom. To je u njegove redove unelo izvesnu pometnju i komešanje. Ubrzo nakon prvog zastoja neprijatelj se sredio i prešao u još snažniji napad. Ali je i ovaj drugi pokušaj bio odbijen. Posle neuspeha da pešadijskim naoružanjem prokrči put, neprijatelj je oko 8 časova počeo artiljerijsku pripremu po položajima 1. čete, pa se moglo zaključiti da namerava da izvrši proboj naših položaja radi upada u šumu. Odmah po završetku artiljerijske pripreme krenuo je u napad i potisnuo 1. četvu na drugu kosu, dok je kod 2. čete sa pravca manastira Kuvedžin uspeo da se uklini. Jedna neprijateljska grupa jačine oko jedne čete ubrzano se kretala iz pravca Kuveždina i zaobilazila levo krilo bataljona što je ocenjeno da neprijatelj uvodi rezervu. Štab bataljona donosi odluku da izvrši protivnapad. Jedan vod 3. čete iz rezerve upućen je preko Kunjata na ivicu šume radi udara u desni bok neprijatelja, koji je od Kuveždina nastupao u pravcu šume. Druga četa dobija naređenje da frontom napada neprijateljski streljački stroj, a desnokrilni vod te čete da manevrom udari u bok uklinjenog neprijatelja i da ga odseče od ostalih delova. Protivnapad naših jedinica je izvršen takvom silinom da se neprijatelj počeo povlačiti prema Starom Divošu. U međuvremenu dok su ove jedinice bataljona vodile borbu sa neprijateljem, koji je napadao od pravca Divoša, izbila je jedna njegova grupa vencom Fruške gore od puta Ležimir — Sviloš iza leđa bataljona. U tim dramatičnim trenucima stigao je kurir štaba brigade i

preneo naređenje da se bataljon usiljenim maršem vrati u sastav brigade. U isto vreme stiže izveštaj i komandira 3. čete o pokretu pomenute kolone neprijatelja. Štab bataljona naređuje komandi čete da po svaku cenu zadrži neprijatelja, a ostalim četama daje zadatak da se prikupe u rejonu Biklav (kod šumarske kuće) i krenu u pravcu Hajdučki Breg — Letenka, severno od sela Grgurevci. Kad se neprijateljska kolona koja je nastupala vencem u pravcu položaja 3. čete približila na odstojanje od 80 do 100 metara četa je otvorila žestoku vatru, ne prekidajući je čitavih 20 minuta. Pošto je uspeła da zadrži neprijatelja dok se ne povuku ostale jedinice bataljona, dobila je zadatak da se i sama povuče u pravcu glavnine bataljona koja je izvodila manevar prema Dunavu i zaobišla sudar sa pomenutim snagama neprijatelja. U rejonu Debeli Cer štab 1. bataljona je dobio neke informacije o situaciji kod glavnine brigade. Komanda 1. čete, prema toj nainovijoj situaciji, dobija zadatak da razvije četu u streljački stroj i krene pravcem Letenka — Crveni čot i napadne neprijatelja u tom rejonu. Za prvom četom su išle ostale jedinice bataljona.

Za sve vreme 2. bataljon 6. brigade sa položaja Paprenja (severozapadno od Bešenovačkog Prnjavora) vodio

Iznenadni napad nemačkih i ustaških snaga na 6. vojvođansku brigadu i 1. sremski odred 17. jula 1944. u ofanzivi »žitni cvet«

je teške borbe i odbijao napade neprijatelja. Međutim, kako su neprijateljske snage, koje su napadale sa severa i istoka u pravcu Crvenog čota, zastale i postavile se u zasedu, štabovi 6. brigade i 1. sremskog odreda doneli su odluku da se izvede protivnapad na glavninu neprijatelja koja je došla s juga Bešenovačkog Prnjavora i napala 2. bataljon. Plan protivnapada predviđao je da se 2. bataljon 6. brigade (bez jedne čete) preko Letenke (t. 454) i istočne padine Glavice (k. 311) neprimetno spusti na južnu ivicu šume i udari u bok i pozadinu levog krila neprijateljske grupe; dve čete 1. bataljona 1. sremskog odreda imale su preko k. 203 i Bešenovačkog Prnjavora da napadnu njen desni bok; jedna četa 1. sremskog odreda ostala je i dalje prema Crvenom čotu, vezujući za sebe snage neprijatelja koje su se tamo zatekle, a jedna četa 2. bataljona 6. brigade imala je zadatak da izvrši snažan pritisak sa fronta na neprijatelja, u momentu kad ostale jedinice krenu u protivnapad. Protivnapad je planiran za 17 časova. Ovo vreme je uzeto da bi se jedinicama omogućio proboj i izvlačenje u slučaju da neprijatelj ostane uporan u svojim namerama. Ali dok je štab brigade izvodio pripreme za protivnapad, ni neprijatelj nije mirovao. On je cenio da njegov plan brzog prodora u šumu neće biti ostvaren ako ne preduzme i neki drugi manevar, pa je verovatno preko radio-veze naredio svojoj zasedi na Crvenom čotu da deo snaga zadrži i dalje u zasedi, a jačim snagama sa severa, između Testere i Debelog cera, da zaobide obezbeđenje 1. sremskog odreda, ovlada Vencom i udari u pozadinu 2. bataljona 6. brigade i 1. bataljona 1. sremskog odreda. Pokret ovih snaga neprijatelja nije na vreme zapažen. Već oko 17 časova počeo je protivnapad naših jedinica protiv glavne grupe neprijatelja. Sa istočnih padina Glavice 2. bataljon je udario u bok i pozadinu neprijateljske glavnine i njeno levo krilo, gonjeno od boraca 2. bataljona, počelo je da se povlači. Snage 1. sremskog odreda, izvođeci protivnapad u desni bok neprijatelja, doprle su do vatrenih položaja njegove artiljerije i zarobile bateriju topova. Međutim, u momentu kada su naše jedinice bile skoro pred sigurnim uspehom začula se sa Crvenog čota pucnjava neprijateljskih delova koji su udarili na štab brigade i odreda. To je bio signal neprijateljskim

glavnim snagama da se priberu i preduzmu ponovo napad da bi se spojile sa svojim delovima koji su dejstvovali prema Crvenom čotu. U ovom novom manevru glavnine neprijatelja ranjen je komandant 6. brigade Petar Matić Dule i još nekoliko boraca 2. bataljona. Od bataljona 1. sremskog odreda neprijatelj je uspeo da povрати svoje topove. Komandant brigade naređuje da se jedinice angažovane u protivnapadu hitno povuku na venac Fruške gore. Jedan vod boraca upućen je ka logoru štaba brigade. Ubrzo iz tog pravca začula se snažna pucnjava, jer se situacija odvijala upravo ovako: kada je neprijateljska grupa sa Crvenog Čota izbila na venac Fruške gore najpre je udarila na štab brigade i obezbeđenje. Vatrom obezbeđenja i upućenog voda sa teškim mitraljezom neprijatelju se nekako odolevalo. Međutim, iznenadna vatra 1. bataljona 6. brigade koji je u međuvremenu stigao, naterao ih je da se izvuku na istok da bi se spasli. Drugi neprijateljski delovi sve jače napadaju u pravcu štaba brigade. Uvodeći iz pokreta svoje čete u borbu 1. bataljon je izvršio takav pritisak, kako na ovu tako i na glavninu neprijateljske grupacije koja se počela povlačiti. Obaveštene o uvođenju u borbu 1. bataljona, ostale snage brigade i odreda ponovile su napad na neprijatelja koji je već bio u odstupanju, goneći ga prema Rumi. Sutradan, 18. jula, jedna neprijateljska grupa jačine oko 1.000 vojnika pokušala je još jedanput da se probije u šumu na pravcu sela Grgurevci. Dočekana je od zasede 1. bataljona 6. brigade i primorana da se takođe vrati u Rumu. U svim ovim borbama neprijatelj je upotrebio taktiku iznenađenja i angažovao znatno veće snage nego obično. Pa ipak on nije postigao uspehe koje je očekivao. Njegovi gubici, po našim izvorima, iznosili su 250 mrtvih i 270 ranjenih. Zaplenjeno je 4 teška mitraljeza, 2 automata, 8 pušaka, 1 radio-stanica, a uništen 1 putnički automobil. Naši gubici bili su 24 poginula i 36 ranjenih boraca. Između ostalih tada su iz 2. bataljona poginuli: Stanišić Duško Popa, politički komesar 1. čete; Mileusnić Žarko Zorka, vodnik; Milivojević Vukica, desetar; Švaba, vodnik u 3. četi; Novaković Boško Boškić, puškomitraljezac u 3. četi; Zoran, kurir u 3. četi; zatim Nikola, Iva iz Silbaša, Trbojević Radisav Robeč, Čajić Petar, Vlaisavljević Milan i Basta

Jovan Trpiglav.) Neprijateljska propaganda je prikri-
la ovaj neuspeh i u dnevnom izveštaju Ministarstva oruža-
nih snaga NDH »... sa zadovoljstvom konstatovala da je
uspešno završeno čišćenje južnih padina Fruške gore«,
navodeći da su partizani imali »398 poginulih izbrojano i
daljih 600 ocenjeno, veliki broj ranjeno i 22 zarobljeno.«¹⁰

Pred kraj jula neprijateljske snage, koje su učestvo-
vale u ofanzivi na Frušku goru, prebacuju se duž žele-
zničke komunikacije Beograd — Zagreb u mesta između
Sremske Mitrovice i Vinkovaca i izvode pripreme za či-
šćenje jugozapadnog dela Srema u svojoj četvrtoj fazi
ofanzive »žitni cvet«. 2. bataljon 6. brigade, odmah posle
borbe u Fruškoj gori, kreće u donji deo Srema da bi tamo
uništio preko 150 četnika koji su se za vreme neprijatelj-
ske ofanzive »žitni cvet« na Frušku goru, severoistočni i
jugoistočni Srem, prebacili preko reke Save kod sela Bo-
ljevac i Obreža i smestili u selo Obrež. Taj bataljon je
24. jula u zoru okružio selo i preduzeo napad na četnike.
Raspored jedinica za napad bio je takav da je kod ne-
prijatelja stvarao predstavu da ga napadaju slabe snage.
Jedan vod je nastupao ulicom ka centru sela. Jedna četa
zahvatila je zapadni, a jedna istočni deo sela, dok je je-
dan vod bio u rezervi bataljona. Jedan od onih voda koji je
otvoreno nastupao sve ostale jedinice su maskirano podi-
lazile. Na taj način selo je bilo opkoljeno. Ostavljen je
samo jedan slobodan prolaz prema Obedskoj bari. Napad
je počeo vatrom voda koji je napadao otvoreno. Posle
prvih mitraljeskih rafala i mina iz lakog minobacača kod
četnika je nastala panika i komešanje. Oni su počeli da
beže u pravcu Obedske bare, gde im je ostavljen otvoren
put. Jedinice bataljona gonile su neprijatelje kroz seoska
dvorišta i bašte, uništavale ih i hvatale žive. Narod je
pomagao borcima, vodio ih i pokazivao gde su se pojedinci
sakrili. Od četničke brigade u Srbiju se vratilo oko 20—25
četnika. Ostali su izginuli ili se podavili u Obedskoj bari
ili Savi. Neprijateljski gubici: oko 40 ih se podavilo u
Obedskoj bari, nešto u Savi, a 11 zarobljeno. Zaplenjen

¹⁰ Žarko Atanacković, Vojvodina u borbi 1941—1945; Žarko
Atanacković, Srem u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj
revoluciji; Zbornik, t. 1, knj. 8, str. 324; kut. 40, br. reg. 27/1—1.

je 1 belgijski puškomitraljez, 1 automat, 15 pušaka, 1 radio-aparat. Naši gubici bili su 3 druga lakše ranjena.¹¹ A već 3/4. avgusta 2. bataljon je izvršio diverzantsku akciju i na železničkoj komunikaciji Ruma — Šabac. Napad na komunikaciju izveden je između železničke stanice Nikinci i Platičevo. Prilikom pripreme ove akcije štab bataljona je predviđao mogućnosti intervencije neprijatelja zbog čega je postavio obezbeđenje jačine po jedan vod prema Nikincima i Platičevu. Rušenje pruge je otpočelo rastavljanjem šina na spojevima i prevrtanjem pruge niz nasip. Pruga je porušena u dužini od 500 metara. Neprijateljski saobraćaj bio je obustavljen dva dana.¹²

Petog avgusta štab 2. bataljona bio je obavešten od odbornika iz sela Sibač da će u toku dana naići neprijateljska kolona od sela Dobrinci za Sibač. Posle kraćeg dogovora štab bataljona je doneo odluku da postavi zasedu na drumu između sela Dobrinci i sela Sibač u nameri da sačeka i uništi neprijateljsku kolonu. Zaseda je postavljena u vidu potkovice, s ciljem da se neprijatelj pusti u zasedu gde bi bio uništen. Međutim, došlo je do prevremenog otvaranja vatre od nekih boraca, što je upozorilo neprijatelja na postojanje naše zasede. Neprijatelj je brzo zauzeo položaj i prihvatio borbu u kojoj je imao gubitke od 7 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Naši gubici bih su 3 mrtva. Bataljon se morao povući prema Brestaču.¹³

2. NEKOLIKO USPEŠNIH ZASEDA

Početkom avgusta došla je iz Beočina u Čerević jedna ustaška jedinica da obezbeđuje vršalice i osigura kontrolu ovršenog žita. U dogovoru sa Mesnim narodnooslobodilačkim odborom Čerevića štab 6. brigade i 1. sremskog odreda doneli su odluku da napadnu i unište tu neprijateljsku posadu. Prilikom planiranja napada došlo se do

¹¹ Zbornik, t. 1. knj. 8. dok. 133, str. 323; Arhiv VII, kut. 1993, br. reg. 2/7.

¹² Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 133, str. 323; Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 6—4.

¹³ Isto.

zaključka da će neprijatelj očekivati pomoć iz Beočina, a u slučaju da se ne bi mogao održati dok ne stigne pomoć da će se povlačiti prema Beočinu. Na osnovu takve procene doneta je odluka da sam napad izvrši 1. sremski odred, a obezbeđenje da preduzme 6. brigada. Štab 1. bataljona 6. brigade dobio je zadatak da postavi zasedu na putu Beočin — Cerević u rejonu k. 92, oslanjajući se sa severne strane na Dunav, a sa južne na uzvišenja iznad puta koja dominiraju nad okolnim terenom i pružaju povoljne mogućnosti dejstva i zaštite jedinica u slučaju povlačenja prema Fruškoj gori. Zaseda je postavljena pre početka napada, i to: jedna četa ojačana protivtenkovskom puškom i džon-bulom« postavljena je na sam drum, sa zadatkom da ne dozvoli neprijatelju prolaz od Beočina za Cerević; druga četa postavljena je severno od puta duž potoka, između puta i Dunava; treća četa zauzela je položaje južno od k. 92 na uzvišenju iznad puta, dok je jedan vod ostavljen u rezervi bataljona. Komande četa i vodova proverile su kod svakog borca kako je postavio svoje oružje i kakve su mogućnosti za dejstva sa tog mesta. Članovi štaba su se rasporedili kod pojedinih četa da bi pratili situaciju i pružili pomoć komandama četa za vreme borbe. Početak napada 1. sremskog odreda 7/8. avgusta na Cerević pratili su svi borci i starešine i prema intenzitetu borbe ocenjivali da se borba smanjuje, što je bio znak da je neprijatelj razbijen. Štab bataljona, kada je ocenio da se borba u Čereviću svela na pripucavanje, poslao je kurira da upozori komande četa na budnost i da se vatra ne otvara dok neprijatelj ne dođe na cev. I već posle kraćeg vremena primećen je neprijateljski stroj koji se povlačio u neredu iz Čerevića i koji je sve više upadao u zasedu. Štab bataljona dao je signal za otvaranje vatre. Posle prvih rafala neprijatelja je zahvatila panika. Jedna njegova grupa okrenula se prema Dunavu, verovatno misleći da će se nekako pokraj Dunava izvući prema Beočinu ili bar privremeno skloniti u vrbacima, ali je tamo naletela na naše borce, pa nemajući kuda počela je skakati u Dunav sa oružjem i opremom. U ovoj akciji neprijatelj je pretrpeo sledeće gubitke: 20 mrtvih, 10 ra-

njenih, a 8 se utopilo u Dunavu. U Dunav su bačeni 1 teški mitraljez, 4 puškomitraljeza i puške utopljenika. Bataljon nije imao gubitaka.¹⁴

Prvi vod 1. čete 3. bataljona postavio je 8. avgusta zasedu kaznioničkoj patroli između sela Lačarka i kaznioničke pustare. Posle izvesnog vremena naišla je neprijateljska patrola od 5 domobrana i jedan petokolonaš sa zaprežnim kolima. Pošto su upali u zasedu, na znak komandira voda, naši borci su ih pohvatali bez otvaranja vatre. Zarobljeno je 5 domobrana, zaplenjeno je 4 puške i 160 metaka, jedan civil sa zaprežnim kolima, jednim parom konja i opremom.¹⁵

U julu i avgustu jedinice 6. brigade su razvile široku aktivnost na spasavanju i prikupljanju žetve, ali i na uništavanju fašističkog žita požnjevenog na poljima ili složenog u krstine. Tako je u vremenu od 16. do 20. jula 1944. samo u rejonima Krčedina, Novih Karlovaca i Indije spaljeno 498 krstina pšenice i 52 krstine ječma, 11 stogova sena, dok je na jednom polju spaljeno 7,5 jutara požnjevene pšenice, a na drugom 22 jutra pšenice, 3 jutra ječma i jutro raži; u selu Mali Radinci kraj Rume 62 jutra, a na jednom dobrom kraju Sida 800 kilograma pšenice i dva stoga slame. Pored uništavanja fašističkog žita, jedinice brigade obezbeđivale su omladinske radne brigade koje su žnjele fašističko žito i vozile na slobodnu teritoriju, pripremajući zimnicu za Narodnooslobodilačku vojsku i partizanske odrede Vojvodine. Naše čete u akciji takmičenja napadale su neprijateljske posade kod vršalica, palile i uništavale vršalice kako bi sprečile da ovršeno žito ode u Nemačku. U jednoj takvoj akciji, 9/10. avgusta, 2. četa 3. bataljona upala je u selo Bingulu, rasteerala domaću miliciju koja je obezbeđivala vršidbu i zaplenila jednu vršalicu. Štab brigade poznajući situaciju na slobodnoj teritoriji, vršalicu upućuje u s. Ležimir kako bi Mesni narodnooslobodilački odbor organizovao vršidbu pšenice meštana i pšenice koju su omladinske brigade i Mesni NOO Ležimira sakupili sa fašističkih njiva. Pšenica je, posle vršidbe, odnesena u partizanske »baze« (podzemna skloništa).

¹⁴ Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 8—4.

¹⁵ Isto, kut. 1245, br. reg. 9—9.

Prateći kretanje neprijatelja, obaveštajci 3. bataljona zapazili su da se svako jutro, oko 7 časova, kreće kaznionička patrola, jačine oko 35 ljudi, sa kaznioničke pustare za Sremsku Mitrovicu po sledovanje i da se istog dana oko podne vraća na pustaru. Stab bataljona dao je zadatak komandi 1. čete da prouči mogućnost postavljanja zasede ovoj patroli. Imajući u vidu da je ta patrola dosta brojna i sastavljena od kaznioničkih stražara, domaćih Nemaca i bivših žandarma, komanda čete donela je odluku da ovaj zadatak izvrši jedan vod naoružan samo automatskim naoružanjem. Vod je bio na vreme snabdeven automatima i puškomitraljezima i brojao je oko 30 ljudi. Sa vodom je pošao komandir čete i zamenik političkog komesara. Mesto za zasedu određeno je na putu koji vodi sa kaznioničke pustare prema Sremskoj Mitrovici u neposrednoj blizini Sremske Mitrovice i sela Lačarka, gde se patrola već dosta slobodno kretala i gde se isključivala mogućnost ma kakvog iznenađenja. Za posedanje položaja određeno je jutro kako bi zaseda ostala nezapažena. Vod je postavljen u potkovicu duž puta, tako da su dva mitraljeza zauzela položaj u dubini potkovice da bi mogla dejstvovati duž puta. Bočno su postavljeni ostali mitraljezi i automati koji su u isto vreme i dobro maskirani u kukuruzima kraj puta. Oko 7 časova javili su izviđači da se primećuje patrola i opisali njen poredak u kretanju. Komandir čete i zamenik komesara su još jednom obišli svakog borca i utvrdili da dobro poznaju signal za početak napada i ponovo upozorili da niko ne otvara vatru pre nego što komandir čete da znak, jer je trebalo glavninu dobro zahvatiti vatrom. Patrola jačine 2 stražara se kretala na udaljenosti 150—200 metara, za njima jedno odeljenje jačine 6—7 ljudi na udaljenosti 70—100 metara, pa zatim glavnina od nekoliko kola i u sredini fijaker u kome se vozio zapovednik pustare poručnik Jaklin. Pošto su prva dva stražara i odeljenje od 6—7 vojnika propušteni, a već su bili pri izlasku, dat je signal za otvaranje vatre. Borba je trajala svega dva-tri minuta posle čega je ostalo na gomili naoružanje i oprema izginulih neprijateljskih vojnika. U ovoj akciji neprijatelj je pretrpeo gubitke od 10 mrtvih, među kojima je poginuo i zapovednik pustare, dok je 15 stražara bilo teže ranjeno. Zaplenjene su 3 puške »ma-

liher«, 2 bluže, 2 para cipela, 3 opasača i oko 60 metaka. Ostalo oružje i oprema bili su tako isečeni od bliske vatre automatskog naoružanja da je bilo neupotrebljivo. Pošto je akcija brzo završena, položaj voda postao je dosta težak zbog neposredne blizine Laćarka i Sremske Mitrovice i udaljenosti Fruške gore (oko 17 kilometara). Komandir čete je utvrdio da je plen uništen i neupotrebljiv, pa je naredio pokret u pravcu Ližimira. Pravac kretanja našeg voda vodio je između dva puta koji idu od Sremske Mitrovice prema Fruškoj gori: jedan Laćarak — Calma, a drugi Sremska Mitrovica — Ležimir. Komandir čete usput je pozvao komandira voda i zamenika političkog komesara čete da se dogovore kako da se postupi u slučaju gonjenja od strane neprijatelja iz Sremske Mitrovice. U kratkom dogovoru komandir je predložio da se vod kreće usiljenim maršem kroz kukuruz prema Ležimiru, da ne prima borbu sem u slučaju da neprijatelj blokira put Veliki Radinci — Calma, gde bi se morali probiti prema Fruškoj gori. Dva puškomitraljeza štitila su kolonu voda sa čela, a po dva bokove i začelje. Pošto se vod približio drumu V. Radinci — Calma, komandir čete je zaustavio vod na udaljenosti oko 500 metara ispred druma i uputio patrolu da ispita da li je prolaz slobodan. Patrola je javila da je neprijatelj poseo drum. Posle kraćeg zastanka i naknadnog osmatranja utvrđeno je da se grupice neprijateljskih vojnika nalaze na udaljenosti jedna od druge 150—200 metara. Vod se oprezno približavao drumu i kada je prišao sasvim blizu otvorena je snažna vatra na grupice neprijateljskih vojnika ispred voda kuda je trebalo da prođe. I ova prepreka je energično i brzo savladana da se neprijatelj nije mogao ni snaći, a ni pružiti organizovan otpor i spreći prelaz naše jedinice preko druma. Tek kada je vod prešao i prilično odmakao od pomenutog prelaza neprijatelj je počeo pripucavati. U ovoj akciji 1. četa 3. bataljona nije imala mrtvih ni ranjenih.¹⁶

Tog dana, 10. avgusta, 1. četa 1. bataljona postavila je zasedu na drumu Veliki Radinci — Ruma u nameri da sačeka jednu grupu gestapovaca koja se svakodnevno kre-

¹⁶ Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 11—4.

tala relacijom Ruma — Veliki Radinci. Stab bataljona dao je zadatak komandi čete da prouči vreme, mesto i način postavljanja zasede, imajući u vidu da će neprijatelj brzo intervenisati iz Rume, Velikih Radinaca i Mandeloške pustare. Komanda čete proučavajući zadatak uzela je u obzir sve te i druge okolnosti i odabrala mesto za zasedu na drumu da se neprijatelj ne može nikako izvući. Zaseda je posednuta pre svanuća i dobro maskirana. Položaj puškomitraljeza i drugog automatskog oružja bio je takav da se ni jedan gestapovac nije mogao povući. Komanda čete bila je raspoređena kod vodova i kod svakog puškomitraljeza po jedan član komande čete ili voda. Ugovoreni su znaci za otvaranje vatre, za juriš i za prekid vatre. Između 25—30 vojnika. Ona se kretala dosta slobodno, računajući na blizinu već pomenutih fašističkih garnizona. Puštajući neprijatelja da potpuno upadne u zasedu komanda čete dala je znak za početak napada. Jednovremenom vatrom iz celokupnog naoružanja neprijatelj je bio potpuno iznenađen i ošamućen. Samo su pojedinci, pritajeni u nekoj uvali, kanalu ili iza drveta, pokušavali da se brane i pripucavaju na naše borce što su jurišali i sakupljali plen. U ovoj akciji neprijatelj je pretrpeo gubitke od 24 mrtva, a ostali su pobešli. Naša četa imala je 2 mrtva i 4 ranjena druga. Zaplenjeni su: 1 mitraljez »breda«, 2 puškomitraljeza »zbrojovka«, 5 pušaka, 1 automat, 3 pištolja, 80 okvira za puškomitraljeze, 640 puščanih metaka, 3 para fišeklija, 6 bombi, 5 opasača, 3 bicikla i druga oprema. S obzirom na blizinu neprijateljskih garnizona odakle je očekivana intervencija komanda čete naredila je da se obrazuje kolona i krene kroz kukuruz u pravcu sela Bešenovo. Kako je prilikom procene predviđena mogućnost intervencije to se i desilo. Cim je čuo borbu, neprijatelj je krenuo iz Rume u pomoć napadnutoj grupi sa 2 tenka, jednim kamionom pešadije i jednim luksuznim automobilom. Međutim, četa se već bila dosta udaljila od mesta gde je izvedena akcija, pa je neprijatelj nastavio poteru za četom prema Fruškoj gori kroz Stejanovce — Bešenovo — Šuljam i zadržao se izvesno vreme u Grgurevcima. U isto vreme neprijatelj je intervenisao pešadijom i iz Mandeloške pustare. Upadom u selo Grgurevce neprijatelj je

zapalio oko 15 kuća. Prateći situaciju štab bataljona je prihvatio četu i naredio da se izvrši napad na neprijateljske snage koje su upale u selo. Napad je otpočeo otvaranjem mitraljeske i minobacačke vatre koja je trajala oko 10 minuta. Posle toga primećeno je da se neprijateljska motorizacija povlači prema Velikim Radnicima, a pešadija prema Mandeloškoj pustari.¹⁷

Trinaestog avgusta 1. četa 3. bataljona postavila je zasedu na drumu Laćarak — Calma u nameri da sačeka ustaše koje su svaki dan kamionom izvlačile žito iz Calme za Sremsku Mitrovicu. Zaseda je planirana tako da se ne otvara vatra već da se zapleni kamion i doterà u Frušku goru. Kako je zaseda postavljena nedeljom, a ustaše tog dana nisu vozile žito, to su borci uporno zahtevali da se sledeća noć provede u zasedi bez vode i hrane kako bi sačekali ponedeljak kad kamion počne da radi. Zahtev boraca je usvojen i zaseda je ostala na mestu do ponedeljka. Kada se kamion pojavio od Calme nastala je radost i iščekivanje da se približi. Dok se kod boraca povećavalo nestrpljenje, komandir čete doneo je odluku da se kamion propusti prema Mitrovici i da se zarobi kada se bude vraćao prazan iz Mitrovice kako bi se izbeglo okretanje na putu koji je bio dosta uzak sa dubokim jarkovima sa strane. Po povratku kamiona zaseda se pojavila na udaljenosti 250 do 300 metara sa uperenim mitraljezima i automatima u kamion. Ustaše koje su pratile kamion počele su da iskaču iz kamiona u hodu i da beže prema Sremskoj Mitrovici. Za njima je otvorena vatra sa strane da se ne bi ošteti kamion. U zaustavljenom kamionu je bilo nekoliko civila koji su otpušteni kućama, dok su šofer i jedan petokolonaš, za koga se govorilo da je predsednik fašističke opštine iz Calme, bili zarobljeni i povedeni u Frušku goru. Na kabini kamiona postavljeno je 2 puškomitraljeza — »šarca« sa zadatkom da obezbede borce u kamionu u slučaju iznenadnog napada kada se bude prolazilo pored fašističkih posada koje su osiguravale vršalice u okolini Calme. Po dolasku pred Ležimir kamion je bio zasut retkom, ali dosta preciznom vatrom naših kurira koji su mislili da idu fašisti. U selu je već

" Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 10—4.

data i uzbuna i narod se počeo sklanjati. Tek posle nekoliko minuta pojavile su se prvo starije žene koje su brzo obavestile ostale da je to naš kamion, a onda je nastalo malo slavlje omladine i partizana. Posle kraćeg zadržavanja produžen je put u logor do Rohalj-baza. Kamion je predat štabu brigade, a zatim ekonomskom odseku Glavnog štaba Vojvodine.¹⁸

U svim ovim akcijama brigada je izvršavala dobijeni zadatak Glavnog štaba Vojvodine od 6. avgusta u kome se tražilo da spreči neprijatelju kretanje u manjim grupama, da ga prisili da se drži većih garnizona. U to vreme ostale su još neke neprijateljske snage po mestima oko Fruške gore: Calma, Mandelos, Kaznionička pustara, Vrdnik i druga mesta. Jedna ustaška jedinica stigla je tih dana u selo Susek. Bilo je tu oko 100—150 vojnika sa topovima, navodno radi izvršenja gađanja. Štab brigade počeo je da prikuplja podatke o: brojnom stanju, naoružanju, razmeštaju, sastavu jedinice i njenim namerama u Suseku. Pošto su saznali da su došli radi gađanja počelo se pažljivo ispitivati gde će izvršiti gađanje, kako će se postaviti obezbeđenje i druge pojedinosti. U isto vreme bataljoni su u svojim logorima izvodili obuku: napad na naseljeno mesto, organizacija veze i sadejstva među jedinicama i druge specifičnosti napada na naseljeno mesto. Prikupljeni podaci ukazivali su na povoljnost napada na neprijateljsku jedinicu iz dva razloga: prvo, što se neprijatelj u selu još nije uspeo utvrditi i stabilizovati svoju odbranu; drugo, što bi zaplenom artiljerijskih oruđa porasla udarna moć brigade, te bi kasnije mogla vršiti napade i na jača neprijateljska uporišta. Do napada na Susek, međutim, nije došlo jer u međuvremenu Glavni štab NOV i PO Vojvodine izdao svim jedinicama narednje da osujete manevre neprijatelja po Sremu, a štabu 6. brigade da izvrši procenu neprijateljskih garnizona u Fruškoj gori, te da na osnovu toga izda zapovest jedinicama za odbijanje svake neprijateljske ofanzive na Frušku goru. Ubrzo je štab 6. brigade u svojoj zapovesti od 21. avgusta 1944. godine saopštio jedinicama da je garnizon u Vrdniku od pre dva dana pojačan sa 200 gestapovaca i procenio da će te snage verovatno izvršiti blokadu

¹⁹ Zbornik, tom 1, knjiga 8, dok. 122, strana 292.

sela Jazak. U Rumi, Sremskoj Mitrovici, Kuzminu, Mandeloškoj pustari, Mandelosu, Calmi, Erdeviku, Iloku, Suseku, Beočinu i na Iriškom vencu nalaze se stalne fašističke posade u ukupnoj jačini od oko 5.000 do 6.000 vojnika.¹⁹ Radi odbijanja neprijateljske ofanzive na Frušku goru štab brigade je predvideo dve mogućnosti: ako ta ofanziva bude manjih razmera, onda je ofanzivnom akcijom potrebno naterati neprijatelja da se povuče u svoje garnizone; u slučaju ofanzive većih razmera svim raspoloživim sredstvima pružiti otpor neprijatelju i održati se u Fruškoj gori do pada mraka, a potom sve snage izvući u najpogodnijim pravcima. Po ovoj naredbi bataljon 1. sremskog odreda dobio je zadatak da posedne položaj na liniji od k. 203 (severno od Bešenovačkog Prnjavora) do Mramora (severno od M. Remete i vrši obezbeđenje od pravca Vrdnika, Rakovca i Beočina. U tom cilju upućuje patrolu pravcem k. 203 — Kopačevac — Crveni čot — Keštenski put — Katanske livade. Pored toga, utvrđuje k. 203 jednim stalnim osmatračkim odeljenjem od pet boraca, koje je ojačano puškomitraljezom; 4. bataljon poseda položaj po odeljenjima na liniji Testerà — Čonak — Sad — Mačkovac i obezbeđuje pravac od Čerevića i Banoštra; 3. bataljon 6. brigade poseda položaj za odbranu na liniji V. Gradina — Hrastnik — Lipovac — Velika Kratina i obezbeđuje se od pravca Neština i Suseka. Jednu desetinu istura na Janok, a međuprostore kontroliše patrolama; 1. i 2. bataljon u rezervi u rejonu: Debeli cer — Hajdučki breg — Varmečki čot, sa zadatkom da upućuju patrolu prema mestima Paprena, Kamen i Telefon i budu spremni da dejstvuju prema konkretnoj situaciji.

Posebna pažnja je posvećena merama maskiranja i kretanja jedinica i pojedinaca u toku dana. Određena su pogodna mesta gde da se postavi puškomitraljez za gađanje aviona, ali to samo u slučaju ako neprijatelj otkrije logor i počne mitraljiranje. U svim drugim prilikama radi prikrivanja mesta brigade bilo je zabranjeno gađati neprijateljske avione. Tako je zamišljena priprema brigade za napad na Susek ustupila mesto izvršenju pomenutog naređenja Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine. Međutim,

¹⁹ Zbornik, tom 1, knjiga 8, dok. 122, strana 292.

čim je Glavni štab utvrdio da neprijateljska pojačanja u Vrdniku nisu značila početak nove ofanzive izdao je zapovest da 6. brigada sa 1. sremskim odredom napadne posade Mandelosa i Mandeloške pustare (Grabovac).

3. NAPADI NA POSADE MANĐELOSA I MANĐELOŽKE PUSTARE

Selo Mandelos se nalazi na južnim padinama Fruške gore. Udaljeno je oko 10 km od Sremske Mitrovice, ušoreno i gusto naseljeno mesto. U njemu je pre rata živelo 1.580 stanovnika, a od toga 1.450 Srba, 81 Hrvat, 39 Nemaca, 5 Mađara i 5 ostalih. U Narodnooslobodilačkoj vojsci i P. O. Vojvodine je učestvovalo 122 stanovnika, a od toga je poginuo 91.

Neprijateljsku posadu Mandelosa je sačinjavala samo jedna četa 808. bataljona nemačkog 606. puka u jačini od 200 vojnika. Ali se u neposrednoj blizini sela Mandelos i sela Grgurevci nalazila i Mandeloška pustara (pustara Grabovac) koja je u bivšoj Jugoslaviji predstavljala ekonomiju Mitrovačke kaznionice, gde su radili robijaši »slobodnjaci«. Odmah po okupaciji Srema na toj pustari stvoreno je jako neprijateljsko uporište koje je njihovim snagama u Rumi i Mitrovici služilo kao isturena osmatračnica prema Fruškoj gori. Nekoliko masivnih zgrada, sagrađenih od tvrdog materijala sa železnim rešetkama na prozorima, grupisano na površini od 8 do 10 jutara, opasano rovovima i bodljikavom žicom sa oko 10 bunkera ispred kojih su postavljena minska polja, bili su objekti u kojima se nalazila neprijateljska posada jačine dve čete iz sastava 7. sremske domobranske brigade.

Štab brigade je, uzimajući u obzir sve pogodnosti neprijatelja, shvatio da će brigada u ovim napadima imati težak zadatak. Zato je nastojao da pripreme za napad budu što temeljitije i da obuhvate celokupni sastav brigade od štaba do poslednjeg borca. Održani su partijski sastanci ćelija i skojevskih aktiva, a zatim i četni i bataljonski zborovi. Izvršene su i posebne pripreme boraca — obučavani su u rukovanju »džon-bulima«, protivtenkovskim puškama, mitraljezima, a naročito su obučavane posluge bacača. Pored ovih priprema, štab brigade je, zbog nepo-

sredne blizine jakih fašističkih garnizona u Rumi i Sremskoj Mitrovici, razradio do detalja zadatke jedinica brigade i Fruškogorskog odreda koji su obezbeđivali napade. Njegovom zapovešću izvršen je sledeći raspored: 1. bataljon 6. brigade, ojačan teškim minobacačima, »džon-bulom«, pt-puškama, puškomitraljezima i mitraljezima, dobio je zadatak da likvidira posadu Mandelosa; 4. bataljon, sa istim ojačanjima, da napadne posadu Mandjeloške pustare; 2. bataljon postavljen je u zasedu na drumu između Mandelosa i Sremske Mitrovice sa zadatkom da ne dozvoli prolaz neprijateljskim pojačanjima; 3. bataljon je postavljen u zasedu na drumu Calma — Erdevik sa zadatkom da spreči neprijatelja da interveniše iz tih garnizona; 1. bataljon Fruškogorskog odreda zatvorio je pravac Ruma — Veliki Radinci. Napad je trebalo da počne noću 22/23. avgusta u 21,45 časova.

Prvi bataljon je odmah na početku akcije u Mandelosu naišao na jak otpor neprijatelja. Precizna minobacačka vatra i dejstvo pešadijskog naoružanja neprijatelja iz utvrđenih zgrada predstavljali su veliku teškoću četama da prodru u centar sela. Cete su već na početku pretrpele osetne gubitke i znatno izgubile od svoje udarne moći, što je neprijatelj iskoristio da učvrsti svoju odbranu i da se održi dok ne dobije pomoć. Naša 1. četa, koja je napadala sa severozapadne strane sela, pretrpela je gubitke od 15 drugova pa je njen napad bio usporen u takvoj meri da nije mogla nastupati uporedo sa ostalim četama sa kojima je trebalo da izbije u centar sela. Sa jugoistočne strane nadirala je 2. četa i jednim vodom uspela da prodre do crkve i škole. Ubrzo je uvedena 3. četa iz rezerve, koja je smenila 1. četu i delimično potisla neprijatelja u centar sela. Pa ipak uporno nadiranje naših četa ka centru sela nije pokolebalo neprijatelja. On se odlučno branio i nekoliko puta pokušavao da izvrši protivnapad. U 1,15 minuta štab brigade je naredio da se bataljon povuče na polazne položaje.

U isto vreme kada je 1. bataljon počeo napad na Mandelos 4. bataljon je posle kraće artiljerijske pripreme iz minobacača otpočeo napad na Mandelošku pustaru. Njegova 1. četa napadala je pustaru sa istoka, 2. sa severa, a jedan vod 3. čete sa zapada. Neprijatelj se žilavo

Štab: 1. bataljona 6. vojvodanske brigade (s desna u levo: Žarko Atanacković, politički komesar bataljona; Nikola Jovanović Čavra, komandant bataljona; Mila Vranešević-Zivanović, referent saniteta brigade; Mihajlo Funtek Spartak, zamjenik političkog komesara bataljona i Todor Zarić Toša, zamjenik komandanta bataljona)

branio iz bunkera i rovova. Pa ipak naše čete su posle nekoliko uzastopnih juriša uspele da se približe na 40—50 metara bunkerima u samoj pustari. Jedan vod 2. čete prodro je i u samu pustaru do Ovčara. Nastavljanje borbe ispred tih bunkera postajalo je sve teže, pošto su od naših mina zapaljene tri velike kamare sena i slame, koje su toliko osvetlile teren da je neprijatelj mogao ne samo dobro da osmatra nego i precizno da gađa naš streljački stroj. Zato je štab brigade, procenjujući situaciju, došao do zaključka da bi nastavljanje borbe bilo bezuspešno, pa je naredio da se i ovaj bataljon povuče na polazne položaje.

Za to vreme 2. bataljon na obezbeđenju od Sremske Mitrovice vodio je žestoku borbu, počev od 23.00 časa sa neprijateljskim snagama: dva tenka i dva kamiona pešadije koje su pošle u pomoć napadnutim neprijateljskim posadama u Mandelosu i Mandeloškoj pustari. Vatrom iz pt-pušaka i »džon-bula« tog bataljona neprijatelj je bio iznenađen i zaustavljen. Ali se brzo sređuje i povlači za 400—500 metara nazad, zauzima položaje i otvara snažnu vatru po našoj zasedi. Štab 2. bataljona je tačno utvrdio gde se protežu neprijateljski položaji, pa je naredio da se na njih otvori vatra iz minobacača. Borba sa ovim snagama neprijatelja, koje su uskoro dobile podršku artiljerije iz oklopnog voza, sve se više razgarala i trajala je do 01.30 časova, kada je neprijatelj konačno odustao od svoje namere da proдре u Mandelos, povukavši se za Sremsku Mitrovicu.

Pošto su se bataljoni koji su napadali Mandelos i Mandelošku pustaru već povukli na polazne položaje, a zatim udaljili i od mesta napada, to je i 2. bataljon napustio zasedu i krenuo u pravcu Fruške gore. Naš 3. bataljon, postavljen u zasedu na drumu Erdevik — Calma, izvršio je u međuvremenu diverzantsku akciju na tom drumu i pokidao više telegrafsko-telefonskih linija na dužini od 2.500 metara. Ukupni gubici neprijatelja u ovim napadima iznosili su 24 mrtva i 30 ranjenih, a naši gubici 17 mrtvih i 68 ranjenih.²⁰

Posle neuspelog napada na Mandelos i Mandelošku pustaru 1. četa 4. bataljona dobila je zadatak da noću 23/24. minobacačima, mitraljezima i drugim automatskim naoružanjem izvrši demonstrativni napad na Mandelošku pustaru. Četa je u nastupanju prema pustari, na oko 600 metara pred objektom, naišla na jedno istureno neprijateljsko odeljenje koje se pod borbom povlačilo u pustaru. Demonstrativni napad je trajao od 22 do 02.00 časa. Sutradan 24. avgusta neprijatelj je napustio pustaru i povukao se u Sremsku Mitrovicu.

Analizirajući obe akcije sa komandirima četa i štabovima bataljona, štab brigade je konstatovao: da je Glavni štab Vojvodine preurario sa odlukom za napad

²³ Zbornik, t. 1. knj. 8. dok. 136, str. 359.

na tako utvrđena neprijateljska uporišta; da je štabu brigade ostavljeno kratko vreme za pripreme napada; da su čete 1. bataljona bile spore i nedovoljno efikasne u napadu; da je nedostajalo teško naoružanje za razbijanje neprijateljskih utvrđenja; da su komandiri četa imali slab pregled rada svojih četa; da je nailazak boraca i starešina na minsko polje uticao na gubljenje inicijative u daljem vođenju borbe i savlađivanju minskog polja; da je brisani prostor između jurišnog položaja i objekta napada stvarao velike teškoće i oslabio udarnu moć četa odmah na početku napada; da je nepredviđeno osvetljenje naših položaja od zapaljenih stogova slame omogućilo neprijatelju dobro osmatranje; da se osetio nedostatak jačih rezervi, čijim bi se uvođenjem u borbu savladala neprijateljska odbrana; da je neprijatelj ispoljio veliku upornost u odbrani očekujući pomoć iz garnizona Rume, Sremske Mitrovice i Calme. Na osnovu ove analize štab brigade je postavio sledeće zadatke: da se objasni borcima uzrok neuspeha u napadu na Mandelos i Mandelošku pustaru; da se za naredne akcije brigade izvrše potpunije pripreme i naprave planovi za razbijanje neprijateljske odbrane u drugom naletu za slučaj početnog neuspeha; da se posveti veća pažnja obučavanju boraca u rukovanju naoružanjem, naročito se protivtenkovskim puškama, »džon-bulima« i minobacačima kako bi efikasna vatra tih oruđa krčila put pešadiji u savlađivanju i zauzimanju neprijateljskih objekata; da se obuče borci u savlađivanju minskih polja i drugih neprijateljskih prepreka i utvrđivanja; da se obezbedi veća odgovornost i uticaj komandi četa i štabova bataljona u borbi i organizacija sadejstva svih jedinica u borbi.²¹

Odmah posle napada na posade Mandelosa i Mandeloške pustare iz sastava brigade je izdvojen jedan bataljon, jačine 200 boraca i 30. avgusta upućen u Banat. Od njega i tamošnjih odreda formirana je, nešto kasnije, 12. udarna vojvođanska brigada. A pre toga, 20. avgusta, upućeno je i u Bačku oko 40 boraca većina Bačvana koji su se zatekli u sastavu 6. brigade.²²

²¹ Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 125, str. 300.

²² Arhiv VII, kut. 1993, br. reg. 1/7 i 2/7; Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 124, str. 296.

4. BROJNE AKCIJE NA KOMUNIKACIJAMA

Da bi potpuno pekinuo saobraćaj i onemogućio manevar nemačke vojske na teiritoriji Vojvodine, Glavni štab je izdao zapovest jedinicama za svakodnevne akcije u periodu od 1 do 7. septembra na saobraćajne veze na drumovima, železničkim i vodenim putevima. 6. brigadi je naređeno da razruši prugu Beograd — Zagreb na deonici Ruma — Indija, Indija — Batajnica, Ruma — Sremska Mitrovica i Sremska Mitrovica — Martinci, i da spreči plovidbu neprijateljskim brodovima na Dunavu.

Na osnovu takvog plana štab brigade donosi odluku: 1. bataljon, ojačan protivtenkovskim puškama, džon-bulom«, automatskim naoružanjem i oslanjajući se na Frušku goru, da potpuno zaustavi plovidbu na Dunavu; 2. bataljon, snabdeven većom količinom minsko-eksplozivnog materijala i osloncem na područje donjeg dela Srema, da potpuno razruši i onesposobi za saobraćaj glavnu železničku komunikaciju Beograd — Zagreb na deonici Ruma — Indija i Indija — Batajnica; 3. bataljon, snabdeven većom količinom minsko-eksplozivnog materijala i osloncem na Frušku goru, da razruši glavnu železničku komunikaciju Beograd — Zagreb na deonici Ruma — Sremska Mitrovica i Sremska Mitrovica — Martinci.

Diverzanti su pristupili masovnom obučavanju boraca u veštini miniranja kako bi se u ovoj akciji mogli uspešno obaviti postavljeni zadaci. Komandiri četa i vodova preduzeli su mere da se solidno razradi sistem obezbeđenja radova i da se što veći broj boraca pripremi za rušenje pruge, sečenje TT stubova i drugih uređaja priručnim sredstvima; formirane su grupe za izvođenje demonstrativnih napada na železničke stanice. U vezi sa svim tim pripremama održani su i sastanci ćelija KPJ i skojevskih grupa, četne konferencije i bataljonski zborovi.²³

Prvog septembra na iznenađenje neprijatelja bile su porušene brojne deonice pruge na više mesta između Rume i Indije — Rume i Sremske Mitrovice. Tako je

²³ Zbornik, t. 1. knj. 8. dok. 136, str. 359.

uoči 1. septembra 2. bataljon porušio prugu između železničke stanice Putinci i Golubinci u dužini od 1.200 metara. Te noći su i dve čete 3. bataljona izvele napad na železničku komunikaciju između Rume i Sremske Mitrovice, dok je 3. četa tog bataljona ostala u Divošu sa zadatkom da postavi zasedu neprijateljskim vojnicima iz Calme koji su prethodnih dana dolazili po ciglu za gradnju bunkera. Zaseda je postavljena bočno uz put i oko ciglane. Neprijatelj pri dolasku nije primetio našu zasedu, pa je potpuno upao u klopku i došao na deset metara pred borce. Na znak za početak napada otvorena je snažna vatra iz celokupnog naoružanja i odmah izvršen juriš. Došlo je do borbe prsa u prsa i do gušanja i kundačenja. Posle deset minuta borbe neprijatelj je delom uništen, a delom je pobegao prema Calmi. Njegovi gubici su iznosili 13 mrtvih. Zaplenjen je 1 puškomitraljez, 1 automobil, 6 pušaka, 1 pištolj i 2.000 metaka. Od naših boraca 1 je bio lakše i 3 teže ranjena.²⁴

Prva četa 1. bataljona sačekala je na Dunavu između Čerevića i Banoštra jedan neprijateljski brod koji se kretao 50 do 60 metara od obale. Kada je brod bio najbliže obali otvorena je vatra iz pt-pušaka i »džon-bula«. Već od prve mine brod je pogođen i zapaljen. Oko 17.00 časova naišao je drugi brod koji je vukao tri šlepa. Od vatre naših pt-pušaka i »džon-bula« pogođen je i taj brod, pa je ostao na mestu, udaljen od obale za oko 150 metara. U isto vreme pogođen je i jedan šlep cisterna, koja se zapalila i izgorela, dok su se ostali šleповi pokidali i otišli niz Dunav. Neprijateljski gubici u ovim akcijama su ostali nepoznati, a naši su bili samo 1 ranjen. U toku noći 2/3. septembra 3. bataljon je rušio železničku prugu između Lačarka i Martinaca. Tom prilikom je oštećeno 1.000 metara pruge duplog koloseka. 2. četa 1. bataljona je 5. septembra, između Čerevića i Banoštra, sačekala brod, koji je praćen od dva patrolna čamaca vukao šlepove. Vatom iz protivtenkovskih pušaka brod je bio pogođen. Odmah se počeo povlačiti prema levoj obali pod zaštitom vatre koju su otvorili mađarski fašistički graničari.²⁵

²⁴ Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 136, str. 350; Arhiv VII, kut. 213, br. reg. 15/3.

²⁵ Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 141, str. 369.

Istog dana su neprijateljske snage, jačine 200 vojnika iz Erdevika preduzele i neku vrstu akcije protiv naših jedinica u rejonu severno od Divoša i Grgurevaca. Štab 3. bataljona koji je tu logorovao naredio je hitno posjedanje položaja radi sprečavanja neprijateljskog upada u Frušku goru. Dočekan iznenadnom bočnom vatrom neprijatelj je počeo povlačenje prema Calmi.

Dok je brigada bila angažovana na rušenju drumskih i železničkih komunikacija i na kočenju saobraćaja na drumovima, železnicama i rekama, u istočnom Sremu je u okolini Boljevaca, Obreža i Kupinova počelo iskrcavanje jačih četničkih snaga iz Srbije. Tako se noću, uoči 1. septembra, prebacila preko Save grupa od 950 četnika i posela rejone kod sela Boljevaca i jakovačke pumpe. Pored te grupe nešto ranije bilo je primećeno i oko 400 četnika u rejonu Kupinskog kuta. Oni su dolazili i u selo Kupinovo, tražeći smeštaj. Prema nepotpunim podacima na tom terenu se našlo 1.400 četnika. Od naših snaga tu je bio samo 2. bataljon brigade, koji je u sklopu zadataka na rušenju komunikacija imao određene zadatke.

Baš u to vreme Glavni štab Vojvodine i sve naše jedinice bili su angažovani i na prihvatu domobrana, koji su se, na poziv maršala Tita od 30. avgusta, sve više predavali i stupali u NOVJ. Sve te i druge okolnosti uticale su da se četnici iz Srbije jedno vreme održe u rejonima donjeg dela Srema gde su se iskricali. 6. brigada je morala ostati na Fruškoj gori radi prihvata domobrana. U tom cilju štab brigade je izdao zapovest za razmeštaj svojih jedinica: 1. bataljon se razmestio na pustari Grabovac; 2. bataljon je po svom povratku iz istočnog Srema imao zadatak da se smesti u Grgurevce; 3. bataljon se smestio u šumarsku kuću, severno od sela Ležimira i u rejonu Rohaljevih kuća.²⁶

Već 8. septembra Glavni štab Vojvodine izdao je vanredno saopštenje o masovnom pristupanju domobrana u Narodnooslobodilačku vojsku. Došli su čitavi garnizoni iz Petrovaradina, Sremske Mitrovice, Rume i drugih mesta, ukupno 115 oficira i 2.500 vojnika sa celokupnom opremom kojom su raspolagale. Tako su novim ljud-

³⁸ Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 139, str. 305, dok. 142, str. 371, dok. 143, str. 372; Arhiv VII, kut. 213, br. reg. 15/5, 29/3.

stvom znatno popunjene 6. i 7. brigada i formirane još četiri nove brigade. Brojno stanje 6. brigade popelo se na oko 1.200 boraca, a od toga 10% starih, 30% novih i 60% domobrana.

Pošto je na Fruškoj gori uspešno prihvaćeno novo ljudstvo iz domobranskih jedinica Glavni štab Vojvodine izdao je već 12. septembra zapovest 6. brigadi da preduzme akciju na proterivanju i uništenju četničkih jedinica na liniji: Obrež, Kupinovo, Progar, Boljevci. Stab 6. brigade je istog dana izdao zapovest bataljonima za pokret u jugoistočni deo Srema sa zadatkom da uz pomoć naših snaga iz 10. brigade koje se već tamo nalaze, potpuno likvidiraju četnike na levoj obali Save. U tom cilju 1. i 3. bataljon će se 12. septembra prikupiti u Bešenovu, gde će sve nepotrebne stvari predati Ekonomskom odseku Glavnog štaba Vojvodine, a sa sobom poneti svu rezervnu municiju da be se snabdeo i 2. bataljon brigade koji se već nalazio na teritoriji donjeg Srema. Stab brigade je ukazao na potrebu najveće tajnosti o pokretu i namerama jedinica kako bi neprijatelj bio potpuno iznenađen.²⁷

Prema proceni situacije, od strane štaba 6. brigade, četničke jedinice su prešle iz Srbije na oslobođenu teritoriju Srema, sa ciljem da na njoj uspostave svoju vlast i u datom momentu da se predstavle kao oslobodioci. U proceni snaga stoji da se u Kupinovu nalazi oko 1.000 četnika naoružanih sa 2 teška minobacača, 1 mitraljezom »breda«, 18 puškomitraljeza, a ostalo puške. Moral neprijatelja je prilično bio slab, s obzirom na to što imaju dosta nasilno mobilisanih vojnika. Četnički štab smešten je u kući Franca, a ljudstvo jedinica raspoređeno na ivici sela.

Na osnovu procene situacije, štab brigade je potčinjenim jedinicama postavio sledeće zadatke: prvi i 2. bataljon će četnike u Kupinovu napasti na taj način što će prvu četu uputiti ivicom Obedske bare da bi isterala neprijatelja sa nasipa i upala u ulicu koja vodi u centar sela; 2. četa napada drumom u pravcu centra sela i čisti kuće levo i desno od ceste; 3. četa napada drumom Progar — Kupinovo i čisti kuće do centra sela; 1. bataljon dobio je

¹⁹ Zbornik, tom 1, knjiga 8, dok. 122, strana 292.

zadatak da sa jednom četom napadne sa jugoistočne strane cestu i potpomaže napad 2. bataljona na cesti Progar — Kupinovo; 3. bataljon da postavi jednu četetu u selu Obrež na ivici šume Matijeveca, jedan vod na obezbeđenje puta Vitojevci — Grabovci, drugu četetu na samoj ivici Obedske bare, dok će se kod manastira »Majke Angeline« postaviti vod pratećih oruđa: 3. četa je zadržana na obezbeđenju puta koji vodi od sela Kupinovo za reku Savu; 3. bataljon 10. vojvođanske brigade dobio je zadatak da se probije južno od Kupinova i izbije u rejon Kupinska skela radi zatvaranja tog pravca i sprečavanja izvlačenja i prebacivanja četnika; 1. bataljon 10. brigade da nastupa u streljačkom stroju pravcem s. Ašanja — Velika bara, da pročešlja Jasensku šumu, a zatim da se zadrži na obali r. Save; 2. bataljon 10. brigade da postavi zasede duž severne obale kanala Jarčine i zatvori puteve koji vode ka Petrovčiću, Karlovčiću i Deču.

Početak opšteg napada predviđen je za 15. septembar u 5,15 časova.

U određeno vreme sve jedinice bile su na svojim položajima spremne da krenu u napad. Međutim, pred sam početak napada štab brigade je primio obaveštenje da se četnici izvlače iz Kupinova ka kupinskom kutu radi povratka u f3rbiju. Zanemarujući ovo obaveštenje štab brigade je ostao prema svom ranijem planu, pa je naredio da jedinice krenu na zadatak. Bataljoni su krenuli, ali do borbe nije došlo, jer se neprijatelj povukao preko r. Save u Srbiju.²⁸

Prilikom prelaska brigade iz Fruške gore za jugoistočni Srem u noći 12/13. septembra diverzantsko odeljenje 1. bataljona porušilo je prugu duplog koloseka između Rume i Vognja u dužini 100 metara, dok je diverzantsko odeljenje 3. bataljona noću 13/14. septembra porušilo prugu između sela Nikinci i sela Buđanovci u dužini od 200 metara. U međuvremenu izvršeno je formiranje i četvrtih četa u bataljonima, jer je po dolasku domobrana u četama 1. i 3. bataljona bilo i po 120 boraca. Po završenom formiranju četvrtih četa po bataljonima brigada se radi sređivanja i odmora razmestila po selima, i to: 1. ba-

²⁸ Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 11—1.

taljon u selu Subotištu sa dve čete, a jedna u selu Tovar-
nik; 2. bataljon u selu Kupinovu; 3. bataljon u selu Obrež;
Štab brigade bio je u Subotištu u kući Živote Jeremića.
Već drugi dan štab brigade je primio novu zapovest Glav-
nog štaba Vojvodine, po kojoj brigada ima zadatak da se
razmesti na prostoriju: Jazak, Bešenovo, Šuljam, Grgu-
revci i Mandelos; da pri prelasku pruge Beograd — Za-
greb ovu poruši na deonici Putinci — Ruma i Ruma —
Sremska Mitrovica; da likvidira sve objekte koji se nalaze
duž ovih deonica i na taj način uspori izvlačenje neprija-
teljskih trupa sa Balkana.²⁹

5. NAPADI NA POSADE GRABOVCA I ŠIMANOVCA

Posle više uspešnih borbi na čitavom području Srema
i neposredno posle likvidacije neprijateljskih uporišta is-
pod Fruške gore, štab 6. brigade pristupa razradi plana
za napad 6. i 10. brigade na neprijateljsku posadu u selu
Grabovci, koja je u ovo vreme predstavljala jednu od
najjačih i najutvrđenijih u donjem delu Srema. U pro-
ceni situacije štab brigade je još 18. septembra 1944. kon-
statovao da posadu čine oko 100 nemačkih vojnika —
pohcajaca i gestapovaca, smeštenih u jednoj većoj zgradi
i dve susedne kuće u centru sela; da je taj centar sela —
»raskršće«, utvrđen bunkerima, rovovima i opasan bodlji-
kavom žicom, nazivan od posade »sremskim Staljingra-
dom«; da posada ima 6 teških mitraljeza, 8 puškomitra-
ljeza, 15 automata, 1 laki minobacač, a verovatno i 1
tromblon; da je moral neprijatelja dobar i da oni u zad-
nje vreme pojačavaju pljačku i teror nad stanovništvom.
Razmatrajući mogućnosti napada na Grabovce, štab bri-
gade je utvrdio da se u susednim mestima, odakle se može
očekivati intervencija radi pomoći napadnutoj posadi, na-
laze relativno jake snage: u Zemunu oko 4.000 vojnika, u
Rumi — 2.000, Sremskoj Mitrovici — 1.500, [3taroj Pazovi
— 500, Sapcu — 700, Klenku — 120, Nikincima — 140,

^M Zbornik, t. 1, knj. 8, dok. 153, str. 394; Arhiv VII, kut. 1245,
br. reg. 14—1.

Hrtkovicima — 70, Jakovu — 120, Bešenovu — 100, Šimanovicima — 150 vojnika.³⁰

Procenjujući sopstvene snage i mogućnosti štab brigade je došao do zaključka da napad izvede po danu, i time postigne puno iznenađenje kod neprijatelja, koji je navikao da naše snage noću napadaju. Zaključak je i da se napad mora obezbediti jačim snagama iz svih pravaca odakle je moguća neprijateljska intervencija. To je namevalo i potrebu da se borci dobro obuču u napadu na solidno utvrđeno naseljeno mesto kao i da se snabde sredstvima za probijanje zidova i rušenje bunkera. To je zahtevalo i bolju organizaciju sadejstva i vezu jedinica i štabova, kao i neposredniji uticaj starešina u borbi. U tom cilju izvedene u detaljne vojničke, političke i partijske pripreme u svim jedinicama, komandama i štabovima.

U proceni zemljišta i topografskih elemenata štab brigade je ocenio da Grabovci po svom položaju čine jednu kompletnu topografsku celinu, s obzirom na ravničasto zemljište i gusto naseljene ulice koje se ne razlikuju jedna od druge; da kroz selo prolazi kanal koji izvodi na Gredica baru, koji ne predstavlja nikakvu prepreku u ovo godišnje doba; da se utvrđeni objekti nalaze u centru sela i da pružaju braniocu vrlo dobre mogućnosti za odbranu, jer su te zgrade, a naročito crkva, nadvišavale okolni teren i pružale mogućnost osmatranja i držanja pod vatrom celokupni teren; da je utvrđeni deo sela predstavljao ključ odbrane i skoro nesavladivu prepreku za napadača; da je prilaz najjače utvrđenim bunkerima jedino mogućom kroz otvore na zidovima kuća; da se spoljna odbrana uporišta svodi na dnevno patroliranje kroz selo i osmatranje sa crkve; da su širi rejon spoljne odbrane sačinjavali sela Nikinci — 14 kilometara, Platičevo — 10, Klenak — 9, Obrež — 10 i Kupinovo 19 kilometara. Vreme kao atmosferska pojava bilo je povoljno — suvo i sunčano sa dugim i vrlo hladnim noćima. Suvi i dobro utvrveni seoski putevi bili su prohodni za svaki saobraćaj i mogla se njima kretati i najteža tehnika, a sremske njive bile su još dobrim delom pod kukuruzom i činile teren delimično nepreglednim. Sve je to olakšavalo pokret na-

³⁰ Arhiv VII, kut. 1245, br. reg. 20—1; Zbornik, t. 1, knj. 8, str. 330—400.

padača, ali je, s druge strane, pružalo povoljne mogućnosti za neprijateljsku intervenciju.

Odluka štaba brigade da napad počne u 5,30 časova ujutro i da se borba vodi po danu iznenadila je ne samo neprijatelja nego i sve stare borce 6. brigade, koji su u toku trogodišnjeg ratovanja naučili da svaku akciju počinju pre pola noći kako bi do zore imali čistu situaciju. Jer izbor vremena za napad kao taktičkog elementa pojavljivao se u toku čitavog NOR-a u Sremu i rešavao se na razne načine, što je imalo uticaja na postizanje iznenađenja.

Na osnovu procene situacije štab brigade je jedinicama 6. i 10. brigade postavio sledeće zadatke: 2. bataljon 6. brigade ojačan sa dve protivtenkovske puške i »džonbulom« dobio je zadatak da napadne neprijateljsko uporište Grabovci. Napad izvodi sa tri strane i to: 1. četa približava se uporištu pokraj ulice koja vodi od sela Tovarnik; 2. četa približava se uporištu od Obreške ulice i drumu koji izvodi na Gredica baru; 3. četa približava se uporištu između kanala i drumu koji izvodi na Gredica baru. Neprijatelju je ostavljeno da se izvlači drumom prema selu Platičevu, pa je 4. četa 2. bataljona postavljena u zasedu na drumu Platičevo — Grabovci, sa zadatkom uništenja neprijateljskih delova koji se budu izvlačili iz napadnutog uporišta. Bataljonu je naređeno da posedne položaj 21. septembra 1944. godine, do 4,30 časova da bi u predviđeno vreme počeo sa napadom. Sem toga komandantu bataljona je naređeno da jedan puško-mitraljez postavi na polazni položaj 3. čete, između prvih kuća gde je prelaz preko kanala, sa zadatkom da tuče i učutka neprijateljski mitraljez koji se nalazio na crkvenom tornju. Kad ovlada uporištem, bataljon je trebalo da ostavi jednu četu kod zarobljenika u selu, drugu da upotrebi za obezbeđenje sela, a trećom da goni neprijatelja. 3. bataljon brigade imao je zadatak da zauzme položaje na ivici šume Leskovak i zatvori cestu Platičevo — Grabovci; kao i da postavi zasedu od polja Vidakovac do ivice šume Leskovak. Zasedi je dodeljena i jedna protivtenkovska puška. Osim toga, bataljon je trebalo da minira put ispred svojih položaja na udaljenosti od 80 do 100 metara. 1. bataljon 10. brigade, ojačan odeljenjem pionira,

imao je da posedne položaj na ivici šume Karakuša i zatvori drum Klenak — Grabovci. Jedna njegova četa postavlja se na ivici šume kod Munjača bare, druga četa kod Crnog panja, sa zadatkom kontrole reke Save i zatvaranja prilaza šumi od Mišara (k. 87.), treća četa na raskrsnici puteva Klenak — Grabovci i puta od reke Save. Za slučaj nailaska jačih neprijateljskih snaga iz Sapca koje bi potisle 1. i 2. četvu, one bi obrazovale drugu odbrambenu liniju u visini k. 81, na prošek koji vodi od Krive Bare, k. 81, do reke Save. Treći odbrambeni položaj predviđen je na raskrsnici puteva Klenak — Grabovci — Sava. 2. bataljon 10. brigade sa odjeljenjem pionira imao je zadatak da posedne položaj na ivici šume Baradinci i Pavlaka na drumu Nikinci — Grabovci, a jedan vod da postavi na ivicu sela Tovarnik. Bataljon je morao po svaku cenu da održi dobiveni položaj i ne dozvoli neprijatelju prolaz u Grabovce. U tom cilju postavljene su mine na 50—70 metara ispred zaseda na ivici šume Baradinci — Pavlaka i na ivici s. Tovarnika. Komandno mesto štaba brigade pre početka napada bilo je na ivici šume Lošinci, k. 80, a od početka napada na ivici sela Grabovci u Tovarničkom šoru. Obezbeđenje štaba i prištapskih ustanova činila je jedna četa 3. bataljona, koja je u isto vreme služila i kao rezerva. Brigadno previjalište postavljeno je na ivici šume Lošinci, a evakuacija ranjenika vrši se direktno u Tovarnik. Glavno sredstvo veze sa jedinicama na obezbeđenju i pozadinom bili su kuriri na konjima i pešaci sa štabom 2. bataljona 6. brigade koji napada uporište. Napad otpočinje otvaranjem vatre iz »džon-bula«, minobacača, protivtenkovskih pušaka, puškomitraljeza i celokupnog naoružanja brigade na crkveni toranj, po bunkerima i po utvrđenim zgradama. Do početka napada bilo je zabranjeno otvarati vatru i odgovarati na vatru neprijatelja kako se ne bi otkrili pravci napada.

Pošto je brigadna intendatura ostala u selu Tovarniku preporučeno je da se ishrana ljudstva vrši iz mesnih izvora i to: 2. bataljon 6. brigade u selu Grabovci, 3. bataljon 6. brigade u selu Vitojevcima, a jedinice 10. brigade u Tovarniku. Posle likvidacije neprijateljskog uporišta 2. bataljon ostaje u Grabovcima, a 3. bataljon 6. brigade i

dva bataljona 10. brigade, koji su na obezbeđenju, održavaju međusobnu vezu sa zadatkom da ostanu na položaju dok ne dobiju pismeno naređenje štaba brigade za povlačenje. 1. bataljon je bio upućen na komunikaciju Vrdnik — Ruma radi sprečavanja izvlačenja neprijateljskih snaga iz Vrdnika.

Zapovest za napad saopštena je štabovima bataljona 20. septembra oko 16 časova, a celokupnom sastavu brigade u 23.00 na zbornom mestu na ivici šume »Lošinci« na putu Tovarnik — Grabovci. Na zadatak su prvo krenuli 3. bataljon i bataljoni 10. brigade, koji su morali do 4.00 da zaposednu položaje, a zatim 2. bataljon 6. brigade. Bilo je oko 4.30 časova kada su vođiči 2. bataljona u najvećoj tišini počeli da razvode čete na polazne položaje. Noć je bila mračna i pro hladna, a u selu se čuo samo lavež pasa. 2. bataljon se privukao u neposrednu blizinu neprijateljskih utvrđenja i otpočeo napad otvaranjem jake vatre po bunkerima iz celokupnog naoružanja. U prvom naletu, koji je trajao od 5,30 do 7.00 časova, likvidirana su četiri manja bunkera. Tada je došlo do prekida vatre radi popune municijom i preciziranja zadataka za svaku desetinu, svako automatsko oružje, pa i svaku pušku kako bi se koncentrisanom vatrom u drugom naletu likvidirale najopasnije otporne tačke koje su kočile dalje napredovanje bataljona. Od 7 do 9 časova štab bataljona i članovi štaba brigade obišli su ceo položaj i obiasnili komandama četa i vodova da je sledeći nalet odlučujući u lomljenju neprijateljske odbrane, naročito njegovih najvažnijih otpornih tačaka. U tom cilju prebačeni su »džon-buli« i protivtenkovske puške pod mrtvi ugao neprijateljskog mitraljeza sa crkve sa ciljem da ga unište. Oko 9.00 počeo je drugi napad. Najjači otpor neprijatelj je pružao iz zgrade i bližih bunkera, a najžešća vatra dolazila je sa crkvenog tornja, koji je dominirao celom okolinom. Prilaz utvrđenoj zgradi i crkvi zbog sistema rovova i saobraćajnica, kojima su bili povezani bunker i nije bio mogućan. Komandant bataljona naređuje da u napad krenu »džon-buli«, protivtenkovske puške i druga automatska oružja koja su za vreme prekida vatre bila već tako podesna da mogu uspešno tući najopasnije otporne tačke. I već posle kraćeg napada zauzeta

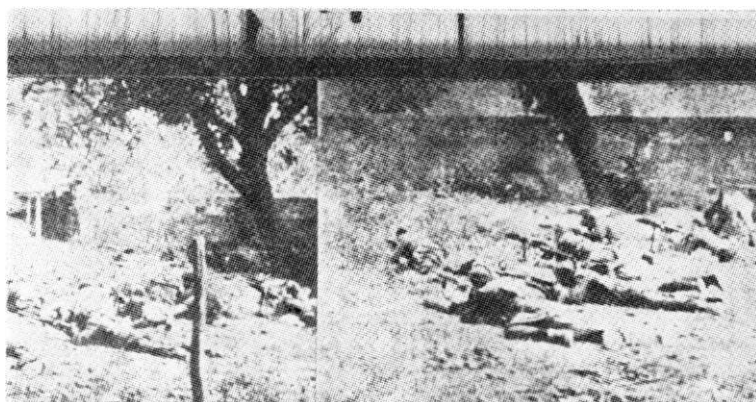
su još dva bunkera i zapaljena zgrada iz koje je posada davala najjači otpor. U toku nastavljanja napada zapaljen je krov i toranj crkve koji se posle kraćeg vremena srušio. Do 11.00 bilo je zauzeto 6 bunkera, jedna zgrada i najopasnija otporna tačka crkveni toranj. Kod neprijatelja se osećala kriza, ali je pružao žilav otpor, nadajući se pomoći iz Šapca i Rume. Tako je likvidacijom pomenutih otpornih tačaka već bio slomljen stub odbrane, a time omogućeno i dalje napredovanje u unutrašnjost uporišta. Od 11 do 14.00 napad je prekinut sa ciljem da se pregrupišu naše snage i sredstva i izvrši popuna municijom. Data su i dalja uputstva komandama četa i vodova za konačnu likvidaciju preostalih neprijateljskih utvrđenja i bunkera. Treći napad otpočeo je artiljerijskom pripremom iz minobacača u 14.00 časova, koja je trajala pola časa. Odmah posle artiljerijske pripreme izvršen je juriš. Neprijatelj je pružao očajnički otpor i pokušavao da se odupre snažnom naletu naših četa. Taj napad je trajao od 14.30 sve do pada mraka. Do tog vremena zauzeti su svi bunker, sem dva najjače utvrđena iz kojih je posada pružala poslednji otpor. U 18.00 časova za kratko vreme obustavljen je napad i izvršeno ponovo pregrupisanje snaga za poslednji i konačan obračun sa dva preostala bunkera. Za to vreme iskopane su rupe na zidovima kuća u neposrednoj blizini ta dva bunkera, pa su oni iz neposredne blizine i kroz otvore na zidovima tučeni iz »džonbula« i protivtenkovskih pušaka. Poslednjim jurišem bataljon je upao u rovove i bunkere, uništavajući ostatke neprijatelja kod koga je već zavládala panika i počelo rasulo. Koristeći se mrakom jedna neprijateljska grupa je uspela da se izvuče iz sela, ali je naišla na položaje 3. bataljona, pa su neki neprijateljski vojnici pohvatani dok su neki uspeh da se izvuku. U 20.00 časova 21. septembra 1944. godine uporište Grabovci bilo je likvidirano. Neprijatelj nije intervenisao iz obližnjih garnizona, tako da je dan prošao u napetosti i iščekivanju na položajima obezbeđujućih snaga. Pretpostavlja se da je neprijatelj računao da su snage u Grabovcima u stanju da izdrže jedan dan u borbi bez pomoći spolja. Međutim, prevario se, pa je intervenisao tek 22. septembra jakim pešadijskim snagama iz Rume i Sapca. Već oko 7.00 časova tri tenka

praćena pešadijom krenula su iz Sapca prema položajima 10. brigade. Sa bliskog odstojanja iz protivtenkovskih pušaka borci su onesposobili prvi tenk. Pod zaštitom vatre iz oštećenog tenka jedan ispravan tenk mu se približio, prikačio ga i odvuкао u pravcu Sapca. Naš bataljon je i dalje ostao na svojim položajima, spreman da odbije svaki

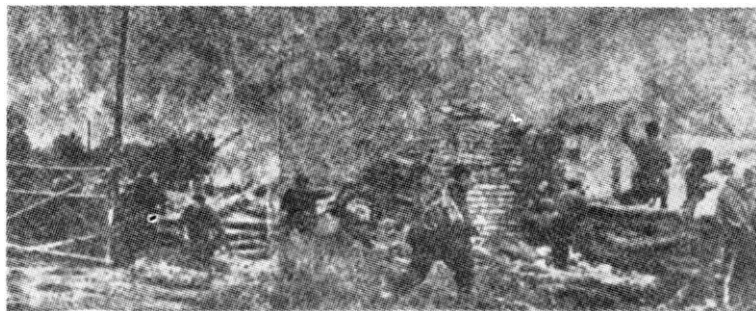

Foto-montaža dva snimka štaba brigade u pokretu pred napad na neprijateljski garnizon u s. Grabovci (s leva na desno: Vojislav Živanović Džokej, politički komesar; Radivoje Golubović Tehničar, zamenik političkog komesara; Ilija Romanović Roman, komandant i Lazar Savatić Metalac, obaveštajni oficir brigade)

ponovljeni napad neprijatelja. Istog dana oko 10.00 časova na zasedu 3. bataljona 6. brigade naišao je neprijatelj jačine oko 300 vojnika iz pravca Rume i Platičeva. Osmatrači su ih na vreme primetili i odmah o tome obavestili štab bataljona. Bila je to kolona gestapovaca, folksdojčera i raznih domaćih izdajnika, koju je predvodio šef rumske policije Bauer. Štab bataljona je naredio da se propuste patrolne iz prethodnice i da se ne otvara vatra dok glavina ne upadne u zasedu. Zasut iznenadnom unakrsnom vatrom 3. bataljona, neprijatelj je pokušao da se sredi i pruži otpor. Hvatili su prirodne zaklone pokraj ceste i pružali otpor. Međutim, koncentrična vatra boraca bataljona skršila je svaki napor neprijatelja. Posle 20 minuta borbe, komandant bataljona naredio je juriš. (Snažna vatra i juriš naterali su neprijatelja u panično bekstvo u pravcu Platičeva i Rume. U ovoj borbi neprijatelj je pretrpeo gu-

Borci 6. vojvodanske brigade na polaznom položaju za napad na s. Grabovce

Juriš na bunkere kroz bodljivaku žicu u s. Grabovci

bitke od 32 mrtva i 10 ranjenih, dok je u borbama u Grabovcima neprijatelj pretrpeo gubitke od 40 mrtvih i 22 ranjena. Zaplenjeno je 25 pušaka, 6 puškomitraljeza, 1 laki i 1 teški bacač, 1 pištolj, 6 teških mitraljeza, 10.000 metaka i 1 radio-stanica. 3. bataljon na obezbeđenju kod Vitojevaca zaplenio je 1 teški mitraljez, 2 puškomitraljeza, 5 automata, 17 pušaka, 1 tromblon, 4 pištolja i oko 800 metaka. Naši gubici u Grabovcima bili su 2 mrtva i 22 ranjena, a kod Vitojevaca 1 mrtav i 7 ranjenih.

*Vojislav Zivanović i Ilija Romanović čitaju natpis na osvojenom
nemačkom bunkeru u s. Grabovci*

Napad 6. brigade na Grabovce bio je vrlo poučan primer dobro pripremljenog napada partizanske brigade na naseljeno mesto, koji je vođen od posedanja polaznih položaja do konačne i potpune likvidacije neprijatelja.

Od 22. do 26. septembra brigada se nalazila u donjem delu Srema, učestvujući delom snaga kao obezbeđenje u napadu 10. brigade na utvrđeno uporište u Šimanovcima. U međuvremenu bataljoni su neprekidno bili u

Zarobljeni nemački oficiri u s. Grabovci

akciji na neprijateljski saobraćaj. Tako su jedinice 1. bataljona noću 23/24. septembra razrušile prugu između Rume i Vrdnika na nekoliko mesta. Kada se noću 26/27. septembra 1. bataljon vraćao iz Fruške gore u donji deo Srema i tom prilikom prolazio preko pruge Beograd — Zagreb, između Rume i Vognja, naišao je na neprijateljsku zasedu koju je proterao i zauzeo bunker odakle je ona pripucavala. U ovoj borbi ranjeno je naših 5 drugova.³¹

³¹ Arhiv VII, kut. 213, br. reg. 18/5; kut. 76—1, br. reg. 35/3; Zbornik, t. 1, knj. 8, str. 400—486.